

Јединствени и одлучни у напорима за изградњу социјализма, студенти Београда поздрављају VI конгрес своје Партије, желећи му плодносан рад на историским одлукама које ће донети.

ПРЕД ШЕСТИ КОНГРЕС КПЈ

Наше победоносно пробијање ка социјализму

Сабирам у свести све крупне догађаје између два наша партијска конгреса, од 1948—1952, како бих за овај чланак, укрлатко и уопште, што тачније забележила основну нит и боју овог раздобља. И упорно се наметне основни утисак да су у овом четворогодишњем, за историју тако кратком раздобљу учињени, у најоштријој и замршенијој борби управо против нашег хода ка социјализму, толики снажни и смели продори у социјализам.

За тако широке потезе значајне за будућност земље, за тако постигнуте успехе услови су били крајње неповољни: тек што је завршен један рат за нас је започео нови, хладни, подмукли и интригантски комбинаван са хистеричним провакацијама и убиствима на нашим границама; тек што је започела привредна обнова и изградња — толико покушаја потпуно привредне блокаде и толико прекршених уговора. Уместо очекиваног периода мира — искупили смо бурно доба у историји наших народа. Па опет је наша земља изишла пред свет сва чиста и јасна, прогресивна и угледна, решена као никад у нашој историји да се не подвргава никаквим комбинацијама великих сила, да никад ни пред ким не клеће на колена, да се више не батрга у противу речностима економске заосталости и високе националне и револуционарне свести, но да једанпут заувек крене путем модерног економског развика и социјалистичког односа.

Уместо што мирнијег периода тако потребног за прве унутрашње муке изградње социјализма у заосталој земљи, уместо широке револуционарне подршке радничке класе читавог света заслужене на темељу извојеване револуције, совјетска влада, Резолуцијом Информбирова, том жалосном декларацијом империјалистичких захтева једне велике силе према малој и то социјалистичкој земљи, објавила је рат нашој независности и нашем социјализму. И данас траје та наша борба против агресије СССР-а, за нашу независност као први услов изградње социјализма.

Идеју државног суверенитета и националне независности наши народи у читавој својој историји никада нису напустили, а без тога не да се ни замислити материјални и духовни напредак једне земље на који систем у којој влада. Угрожавањем наше независности од стране СССР-а и информбировских земаља угрожен је у буквалном смислу речи и наш даљи социјалистички развика. Поковањем совјетским захтевима, наша би земља била несрећно углављена у један систем државног капитализма и бирократизма који не да маха развика социјалистичког економског и друштвених односа.

Ма да се данас тешко може говорити о односима међу социјалистичким земаљама а при том мислити на СССР, својим одлучним разоткривањем империјалистичке политике СССР-а, као велике силе, према малим земаљама, наша Партија је отворила пред међународним радничким покретом проблем односа међу социјалистичким земаљама значајан за социјалистичку праксу у будућности. Отварање овог проблема повукло је са собом и нова питања значајна за данашње борбе радничких маса у свим земаљама. Разбити илузије о револуционарној мисији СССР-а и њеној водећој

улози значи ослобађати радничке покрете у свету да, под утицајем својих коминформистичких партијских вођстава, уместо борбе за властиту револуционарни програм, не чине од свог програма збрку најнепоследњих маневарских гестова советске империјалистичке и ратно-хушкачке спољне политике. Тешке, убитачне последице овакве совјетске тактике по међународни раднички покрет коштају радне масе у свету великих жртава, демобилишу револуционарне снаге у борби против рата и за решавање спорова мирним путем, спутавају борбу радних маса у многим земаљама не дајући јој да нађе своје сопствене путеве. Нашом борбом против совјетског ревизионизма ми смо несумњиво отворили значајне пролеме пред међународни раднички покрет.

У сплету све затегнутијих међународних односа и стварања нових жаришта рата, ношени вазда прогресивном идејом спашавања човечанства од ратних крвопролива, борили смо се да отклонимо ратну опасност колико год то од нас зависи јер је наша земља требало да буде, према поробљивачким плановима СССР-а, једно од ратних

ЗА „НАРОДНИ СТУДЕНТ“ НАПИСАЛА

МИТРА МИТРОВИЋ

жаришта. Не знам шта би се данас могло назвати прогресивнијом политиком једне земље у светским размерама од борбе за отклањање ратне опасности која прети народима, кад је та борба против рата још повезана и са захтевом да се међународна спорна питања решавају у корист чувања националне независности и слободе малих и угрожених народа, у корист слободе њиховог унутрашњег развика и против колонијалног третирања малих земаља. О нашој спољној политици не би се могло рећи да смо направиле неки заокрет. Сигурни да никад нећемо напустити идеју националног суверенитета, политичке и економске независности, после напада СССР-а смело смо потражили реалне излазе, и могућности да наставимо нашу економску изградњу и да ојачамо нашу одбранбену снагу, непрекидно свесни свих опасности заглибљивања у неке нове замршене и по нашу независност и социјализам штетне односе, који би, такође, са своје стране могли да оштеће наш унутрашњи развика, да га натруне туђим схватањима и покушајима реставрирања старих односа. Делом и применом властитог отпора империјалистичким захтевима Совјетског Савеза, захтевом пред другим великим силама да упуштају нашу независност, својом активном борбом у Уједињеним нацијама, ми активно суделујемо у борби за принципне двестране међународне сарадње која се неће заснивати на империјалистичком искоришћавању и поробљивању малих и колонијалних народа. Како би се развика човечанства знатно померио напред кад би ова прогресивна мисао и захтев доживели још веће победе но досад, кад би Уједињене нације постале уставна кадра да спутава ратоборне и поробљивачке намере неких својих чланица. Као социјалистичка земља, због историског значаја ових питања, ми смо се најактивније укључили у ту борбу у Уједињеним нацијама.

Читаву ову борбу водила је

Комунистичка партија на челу са другом Титом, са свом својом револуционарном смелостоју и праксом, ослобођеном још у току револуције совјетског догматског схватања о једном заувек датим формулама о путу сваке земље у социјализам. Читаву ову борбу, опет, носиле су наше најшире радне масе, јер је она и тражила мобилизацију свих позитивних националних снага, још чвршће јединство свих наших народа, напоре и свакодневна лишавања радних људи, а од сваког појединца срчаност, полет, много рада, оптимизам, непадање у панику, веру, безграничну веру у правилност нашег пута. Свако је у њу уложио свој напор

и своју храброст, из дана у дан, у свакој новој тежој ситуацији наметнутој споља или изазваној унутра новим проблемима, сушном, активносту непријатеља, грешкама. Ствар социјализма постала је ствар свих наших радних људи.

Нема сумње да су у томе помогле и огромне промене настале у унутрашњем развика наше земље — наша нова мисао о социјализму, тај наш најзначајнији продор у социјализам. У борби против натурала совјетске концепције социјализма, уствари бирократизма и централизма који се не може довека бранити заосталошћу земље, у борби против такве извитоперене претставе о социјализму, непривлачне за радни ка, непривлачне за сељаштво, убитачне за идејни и културни развика, ми смо извршили критику совјетског система по неколико најосновнијих питања организације и структуре друштвене социјалистичке заједнице: по питањима власти, односа према средствима производње, по питањима слободе и демократије у социјализму. Ми смо извршили најстрашнију критику — праксом. Предавање фабрике и предузећа на управљање радничким колективима, децентрализација и демократизација у управљању народних власти и у привреди, сасвим измењена позиција социјалистичког грађанина, све то заједно из основа мења претставу и перспективу социјализма, супротну од оне совјетске, извитоперене у главој државни и партијски бирократски апарат који се као ракље усклао, оштро и круто, од врха до дна у све поре друштва и кочи му развика. Нама се то више не може догодити, јер ће радне масе осетити прави укус истинског социјализма и незадрживо ићи даље. Када још превазиђемо тешкоће изградње кључних објеката, када решимо основна питања наше индустријализације — електричне енергије, транспорта, рударства и металне индустрије, механизације пољопривреде — кад на дневни ред дође озбиљно повисење животног стандарда радних

људи, нема никакве сумње да ће наша социјалистичка домова бити пример прогреса друштвеног развика.

На нашем Шестом конгресу разматраше се и проблеми партиског унутрашњег живота и данашњег места и улоге Партије у социјалистичкој заједници, кад социјалистичка свест треба да буде свест сваког радног човека. Наша Партија у оваквом револуционарном унутрашњем развика, који је дело њене партиске мисли и идеологије, не ствара од себе силу која би спутавала и реметила систем демократске власти, већ водећу и најсвеснију друштвену снагу која делатношћу свих комуниста, примером комуниста, борбом у властитим редовима против остатата бирократизма и аполитичности, својом повећаношћу са животом радничке класе и свих радних људи, делује у смислу развијања социјалистичке свести и непрекидног мобилисања свих снага у свим областима народног живота.

Ко не би активно учествовао у свим овим збивањима тако значајним за наше пробијање ка истинском социјализму, ко не би заједно са свима закопавао једном заувек темеље независности и снажног економског развика наше земље богате и природним богатствима и људским снагама, криво путеве социјализма у чему више немамо претеча иза нас, ко не би учествовао у стварању нових односа међу људима, ко не би, интензивно и без резерви, дао сву своју физичку и интелектуалну снагу на свом послу и у општем друштвеном и политичком животу, тај би поред штете нанете социјалистичкој заједници која тражи све снаге, и за себе само изгубио за сав живот радост учења у револуционарним данима, радост стварања новог и продирања у непознато.

У посети код родитеља палог хероја

Чланови КУД „Бранко Крсмановић“ посетили су Параћин и у њему мајку првоборца чије име носе.

Приликом посете радним колективима Београда и околине чланови КУД „Бранко Крсмановић“ дали су више успешних приредби за раднике. Том приликом посетили су Параћин и колектив фабрике штофова која такође носи име „Бранко Крсмановић“.

У Параћину живе отац и мајка палог хероја, чије име Друштво београдских студената носи још од 1946 год. Чланови друштва су посетили старе родитеље и предали им да-

Дискусија о нацрту Закона о универзитетима

Принцип демократичности огледа се у низу одлука

Пре кратког времена израђен је нацрт Закона о универзитетима и, према обичају који се већ претворило у традицију у нашим друштвеним условима, стављен на саестрану Јавну дискусију.

Све секције Удружења Наставника већ су имале прилику да продискутују нови нацрт Закона; о њему је било речи и на посебним седницама факултетских савета и Универзитетског савета; с обзиром на то да је нацрт о коме је реч од веома великог значаја по даљи развој универзитета узетог у целини, као и на чињеницу да је читав низ одредаба нацрта посебен студентима, потребно је да се и они упознају што шире са духом и основним одредабама будућег Закона те сам се стога врло радо одазвао позиву редакције „Народни студент“ да о њему кажем неколико речи.

Пројекат Закона о универзитетима, који треба да буде усвојен на једном од следећих састанака Народне Скупштине, не долази ми случајно ни изненада. Он се јавља у часу када социјалистичка Југославија пролази кроз нову фазу свога друштвеног развоја, коју карактерише предаја средстава производње на управљање непосредно произвођачима, предаја фабрика радничким и трактора здругама, учешће тих произвођача у подели вишка рада — што претставља не само формалну већ и стварну, материјалну подлогу за пуно остварење и даљи незадржив размах социјалистичке демократије.

Једна од основних карактеристика, дух и смисао овог нацрта састоји се у томе да се омогући и овим путем да процес демократијације — у коме се налази читаво наше друштво — дође до још потпунијег изражаја и на пољу науке и наставе, у области универзитета и високих школа. Кроз ову призму треба посматрати нацрт Закона о универзитетима ако се жели да учини његова права суштина и његов значај, ако се хоће правилно да одреди његова улога.

Пре него што би додирнули битне елементе пројекта Закона потребно је издати две ствари. Пре свега, иако нацрт Закона претставља неоспорно један крупан корак у правцу даљег развоја универзитета, једна велику новину, — вели-

ки део његових одредаба нису новија за нас. Оне претстављају — у знатној мери — правно савизинисање постојећег, стварног стања у области нашег високог школства. То су они елементи који су већ прошли кроз вапур наше друштвене стварности уочиште а нашег савременог школства наполе, прекалавши се у њој.

Многе од осталих одредаба о којима ће овде бити речи јесу такве природе да назлазе на пуно одобривање сваког објективног посматрача док, међутим, има и таквих елемената који се могу и друштвено поставити или бер на бољи начин формулисати — што и претставља један од разлога стављања законског пројекта на Јавну дискусију.

Оно што пре свега пада у очи када се проучава и дискутује нацрт Закона састоји се у нарочито снажном подвлачењу друштвеног карактера универзитета, као највише наставне, научне и васпитне установе у ФНРЈ. Теј карактер изражен је не само у увођеним деловима нацрта, у дефиницији универзитета, већ и кроз читав законски пројекат. Он је веома јасно истакнут и у самим циљевима и задацима универзитета којима — према тексту чл. 1 — друштвена заједница поверава да, спремају студенте за високо квалификоване стручњаке и да их припремају за самостални рад у струци дајући им потребна теоретска и практична знања; подржу научни подмацак и уведе студенте у методологију научног рада; васпитавају студенте у духу љубави и оданости према својој социјалистичкој отаџбини и као активне трудбенике и прегоацие у изградњи социјализма; унапређују науку и доприносе развоју научне мисли; учествују у културној, привредној и техничком развоју и изградњи земље“.

У пројекту је, даље, снажно подвлачен принцип демократичности и самосталности односно самоуправе универзитета. Принципи демократичности огледа се у читавом низу одредаба. Може се без претеривања рећи да је цео пројекат управо прожет овим начелом. Оно се веома јасно види у постојању и компетенцијам основних органа универзитета и факултета а нарочито у компетенцијама универзитетске скупштине која расправља и одлучује о свим основним питањима универзитета. Нарочито значајну демократску новину у погледу овог начела претставља савремен универзитетске скупштине коју сачињавају не само ректор, декан и професори већ и делегати факултета изабрани из редова свих врста наставног и помоћног наставног особља. То значи да не према нацрту закона у раду овог највишег органа универзитета пуноправно учествовати не само наставници већ и асистенти универзитета.

Начело демократичности дошло је до изражаја не само у одредбама о компетенцијама скупштине и њеном саставу, већ и у низу осталих прописва као што су они који се односе на механизам њеног функционисања, начин сазива и нарочито — у изборности и опозивности органа универзитета и факултета.

На исти начин изражено је и подвлачено ово фундаментално начело и у одредбама које се односе на рад факултетских савета. Савести факултета према нацрту Закона постају још у јачој мери оно што су то досад били; основне организационе јединице, основне ћелије универзитета као целице. То се јасно види како из широког формулисаних компетенција које су им дате тако и из њиховог састава и других значајних елемената. У духу демократског карактера овог пројекта факултетске савете, на пример, сачињавају поред редовних и ванредних професора и доцентата сви предавачи, сви холорариј наставници и исто тако претставници помоћног наставног особља. Приликом дискусије на факултетима пао је чак и предлог да се иде још један корак даље у примени начела демократичности. (Наставак на другој страни)

Била је то дирљива сцена сусрета старих и младих које везује једно исто име, са којим се они носе. На слици мајка Бранка Крсмановића у разговору са студентима.

Дискусија о нацрту закона о универзитетима

(Наставак са прве стране)

Тако је на једном од њих предложена и факултетска скупштина са широким компетенцијама. Нама се, при свем том, чини да би на тај начин могло да дође до непотребног паралелизма у раду факултетског савета и предложене скупштине факултета.

Поред факултетског савета постоји још једно тело, још један орган у оквиру факултета у коме се могу расправљати питања извођења и подизања наставе. То је факултетска конференција која се свазна једнапут годишње, на којој учествује — поред чланова факултетског савета — све помоћно наставно особље, сарадници факултетских установа, представници друштвених организација одговарајућих струка и представници Савета студената.

Значај ове конференције је многогострук те би се на њу требало посебно осврнути. Овде ћемо само подвући то да се на њој даје студентима могућност — с једне стране — да се упознају у најширим потезима са основним проблемима факултета у целини, а — с друге стране — да се на том широком скупу чује и њихова реч.

То су само неки од елемената демократског карактера које у себи носи нацрт закона. Поред њих постоји још читав низ значајних прилика као што је на пример принцип самоуправе или аутономије универзитета. Овај принцип формулисан је, пре свега, изричито и на необично јасан и недвосмислен начин у првим, општим одредбама нацрта, а затим доследно спроведен кроз читав пројекат. Оно се огледа како у компетенцијама универзитетских и факултетских органа који заиста самостално одлучују по свим питањима њиховог живота и рада тако и у њиховим односима са надлежним државним органом. Самоуправа универзитета дошла је кроз овај пројекат до пуног и сталног изражаја. То није формална, лажна самоуправа, већ аутономија у правом смислу речи, и то аутономија новог, социјалистичког типа, израза у складу са читавим процесом демократизације и децентрализације у коме се налази наше друштво. То је самоуправа за коју су се бо-

рили најнапреднији елементи старог универзитета на челу са револуционарном студентском омладином.

Од осталих важних начела на којима је израђен нацрт закона треба посебно поменути начело јавности и повезивања универзитета са установама, удружењима, организацијама и појединцима ван њега.

ГОДИШЊИ ИЗВЕШТАЈ РЕКТОРА

Не би се могло рећи да је универзитет од ослобођења до данас остао ван нашег друштвеног развоја — иако је било узалудних покушаја у том правцу — да је био опасан неким дебелим зидом и одвојен од наше стварности, чији је он један од елемената. Тот повезивања са својом друштвеном средином било је и до сада, међутим, још увек њега није било у оној мери у којој је требало да га буде с обзиром на све дате, постојеће услове. У пројекту Закона о овом моменту посвећена је нарочита пажња. Одредбе које се на њега односе омогућавају најшире, најдубље, најсвестраније повезивање универзитета са нашом друштвеном стварношћу; оне су такве природе да утичују унапредити заиста карактер једне друштвене установе у пуном смислу те речи. То се нарочито јасно може запазити из одредаба које се односе на годишњи извештај, који ректор подноси универзитетској скупштини.

Пре свега, ректоров извештај мора бити објављен — и то пуних двадесет дана пре одржавања скупштине. А затим — што је још значајније — овом извештају имају право читави примедбе како стручна и друга заинтересована удружења, организације, установе и појединци, тако и студентске организације. О свим тим примедбама ректор је дужан да обавести скупштину. И на тај начин универзитетски заједно може да отвори широко своја врата јавности — пре свега у своју сопствену корист, — да се повеже са широким круговима стручњака и научних радника ван својег делокруга рада.

Ми се не можемо детаљније зауставити на осталим начелима која су наша своје место у нацрту Закона о универзитетима као што

је, на пример, начело изборности и поновне изборности целокупног наставног и помоћног наставног особља, које је изазвало много дискусије нарочито на седницама факултетских савета (при чему се — понекад — подлазило и од неначалних и неправилних постепки). Поменућемо само оне елементе који се посебно односе на студенте.

ЛИК СОЦИЈАЛИСТИЧКОГ СТУДЕНТА

Нацрт Закона посвећује читаво једно поглавље студентима. У њему се говори о дужностима и правима студената, о студентским стручним, културним и другим удружењима. Нарочито су од значаја ови моменти који се односе на високу моралну обавезу нашег новог народног студента „да издржава и чува лик социјалистичког студента“.

Кроз читав свој живот и рад у нашим новим друштвеним условима од ослобођења до данас, кроз разне врсте стручних и других делатности, а нарочито кроз велике акције на којима су учествовали — наши студенти су већ показали да пред њиховим очима не престаје да лебди чист, херојски лик студента — бораца из народне револуције. Пројекат Закона их још једном потсећа на велике традиције недавне прошлости. Најзад, између осталог у нацрту се изричито потврђује и гарантује здравствена и социјална заштита студената.

У томе би се, у најкраћим потезима састојали неки од основних елемената пројекта Закона о универзитетима, чије доношење претставља још један доказ више о сталној брзи Владе ФНРЈ и Комунистичке партије Југославије о правилном развоју наших највиших научних, наставних и васпитних установа као што су универзитети.

На крају рећи ћемо оно што смо на почетку поменули: у законском пројекту има и таквих елемената који се могу дискутовати као и таквих формулација које би могле бити много ефикасније погођене. Ми се на њима нисмо задржавали настојећи да овом приликом укажемо на нека од најбитнијих начела на којима је нацрт Закона о универзитетима израђен.

Др Михаило ВУЧКОВИЋ

ИЗ РАДА УДРУЖЕЊА СТУДЕНАТА У УНУТРАШЊОСТИ

Два лета у родном граду

Битко није ни помислио да ће тај плакат, који је 18 августа освануо у излогу Дома Југословенске народне армије у Кикинди, на главном углу носити датум сутрашњег дана, бити споменик већ сутрадан. Да није толико важан и да тако јасно није обележио један значајан велики почетак, сигурно је да га се неко сам курира који га је у четвртак базио на сметлишту, више не би не сетно. Али, тај плакат, израђен на рапавој грубој хартији, у једној боји, простим словима, толико је важан да ево мора бити наведен, после неколико месеци од дана када га је нестало.

„У среду, 19 августа — саопштавао је он — у бази Дијалога Југословенске народне армије Удружење студената даје — Омладинско вече. На програму: песме, игре, поезија и хумор. Учествују и чланови фолклорне групе селачке радне задруге „Родољуб Чолаковић“.

На истраци свира студентски цез оркестар. Улаз 20 динара.“ То је, дакле, била садржина плаката. Нећемо говорити о томе како су се свирачи залагали за једну реч, за једну језину реч — „велики“ или чак „одличан“ у оној реченици која говори о оркестру: не мора се рећи ни то да млади песници — студенти нису били баш бог зна како задовољни тим што је реч „поезија“ у плакату стављена пред реч „хумор“; нисмо обавезни да кажемо ни да је између речи „улаз“ и „динара“ првобитно стајала цифра 10, која је тек ујутро 19 августа, када је једна омладинка пред плакатом гласно помислила пред студентима да ће то свакако бити слаб програм чим је улаз 10 динара, пореска 20. Све су то ствари споредне и неважне.

Важније је друго. „19 августа“! Зашто тек 19 августа? Шта је то проузроковало тако касни почетак? Велики број студената дошао је у Кикинду још у јуну и јулу. Истина, већина их је тада отишла на радне акције и вратила се тек почетком августа. Али, они који су били ту — могли су већ започети рад не чекајући 19 август.

Но, било је баш тако. Први дани лета протекли су онако како су текли годинама раније. Студенти су дошли у јуну или јулу; преко

дане одлазили су на плажу, увече су шетали на корзоу, поздрављали се са познаницима, а после када су се људи већ навикли на њих, дошао је монотони свакодневни живот у палаци, па су одлазили на игранке, на биоскопске претставе или играли бескрајне партије билијара. Све као и раније. А Кикинда да је идеално место да човек запдне у тромост и непокретност која га води у непотетност у свакој акцији. То су дакле били они дани који тако једнолични и бесплодно теку један за другим да их човек не би приметно све до октобра.

Тај полусан студент који су ту били од јуна прекинуо је — наш плакат, 19 август обележио је једну велику прекретницу.

Бригадисти са радних акција вратили су се почетком августа. То вече на корзоу је опет било живо и интересантније. Причали су о месецу који су провели на раду, о доживљајима и утисцима из удаљених крајева, о победама својих бригада. За срећину у коју су дошли то је било ново, занимљиво. Сви су се радовали томе што ће сада и провод и забаве и шетње бити занимљивије, биће живље и на плажи — свугде. Бригадисти нису мислили, тако. И они нису били против тога да се повеселе и одморе у свом граду. Али, већ је август! А још у граду није чак ни основано Удружење студената, а како ли да је нешто учинило. А колико су се они припремали за то да овог лета учине нешто за свој град, за његов друштвени и културни живот, за његову производњу! Шта се чека? Зашто учружење још није основано?

9 августа одржана је конференција Удружења студената. Многи од оних који су ту провели и јули „пробудили“ су се из летњег дремеза, прекоревали себе што догле још нису ништа учинили. Ту је учињен прекрет. Израђено је руководство, створен је „окирњи план“. За прво време одржати приредбу, основати групе студената, које ће отићи у акциве Народне омладине селачких радних задруга да би им помогле у културно-просветном раду, одиграли фудбалске, одбојкашке, кошаркашке утакмице са омладинским екипама

из града... Поље широко, треба само воље и свести — свугде се може нешто учинити, свугде у нечем помоћи. Ено, неколико дана после тога, када је претставка студената на једном семинару омладинских руководијала тражио од њих да само кажу какво им предавање или било какво друга помоћ треба, искрсао је читав сплет нових задатака и могућности на селима.

Тих дана променили су се разговори међу студентима. Нестало је савних, досадиких, једноличних прича о плажи, забавима и билијару. Причали се о другим стварима, много важнијим. Кога ћемо на десну полутку, ко ће у Наково или Бочар — села која су затражила предавача, шта ћемо ставити на програм приредбе, где ће се наћи бубан, шта ће се учинити са позем од приредбе? Мишљена су била подељена, разговори завршавали и конструктивни. Неки су предлагали да се новац са приредбе да Савезу за телесно васпитање „Партизан“ друти су, не искључујући овај предлог, говорили да би боље било тај новац утрошити за одлавање културно-просветне екипе студената у села Падје или Чоку, где би се провео дан на Тиси, и увеће дала приредба у селу и тек новац, добијен на њој, поклонито друштво „Партизан“.

Све то одиравало се тих дана под липама које су у мају опонио мирисале, а сада у августу украшавале својим мрачним ладовитим крошњама град.

Из дана у дан на дневном реду били су све нови задаци. Одржана је приредба, но не су били задовољни сви посетиоци. Неколико група студената обилило је акциве у селачким радним задругама и помогло им у њиховим културно-просветном раду. На шаховском турниру на двадесетет табели победили су студенти. Одиграли су фудбалске, одбојкашке и кошаркашке утакмице.

А задаци су стално извирали. Студенти су почели живети са својим градом и сваког дана су осећали његове велике потребе. Ено, музеј располаже рукописима Ђуре Јакшића, њиховог земљака. Зашто их не би за неко време изложили у библиотеци, да се са њима упознају сви грађани. То је учињено. Онда, културно-уметничко друштво омладине Кикинде „Клара Фејеш“ има секцију младих гимназијалаца који пишу песме и приче. Зашто им студенти не би прочитали и своје радове? И то је учињено. На сваком корзоу извирали су нови задаци, само их се требало прихватити.

Тако је дошло септембар. Студенти су почели одлазити. Сваки од њих, напуштајући свој град за годину дана, осећао је да је преко лета срстао са њим, са његовим животом и његовим потребама. И сваки се осећао поносан што је овог лета нешто помогао у обогаћењу његовог живота. Још тада многи њих је помислио како ће идуще лето овде, у свом граду Кикинди, моћи бити искористио још боље.

М. И.

КОГА ЋЕ СТУДЕНТИ БИРАТИ ЗА ОДБОРНИКЕ НАРОДА?

Још релативно млада организација, али већ са нимом значајних искустава, Савета студената нашао се пред једним новим задатком; изборима за народне одборнике. Избори којима идемо у сусрет битно ће се разликовати од оних из ранијих година: самоуправљање постаје све изражитије обележје наше социјалистичке демократије.

У нашој друштвеној изградњи стигло се управо догле да је данас градски и среским одборима обезбеђена далеко већа самоуправа у привреди њиховог краја, него што је био случај до сада. И баш стога је значајно који ће људи бити изабрани за одборнике, хоће ли бити способни да обавле све оне послове које им друштво поверава. Данас је, дакле, и одговорност бирача знатно већа. А тако ће бити и у будуће: што шира буде самоуправа то ће и одговорност бирача бити већа.

У Прогласу Извршног одбора Народног фронта Србије српском народу каже се да „захваљујући високој свести народа, јединству радничке класе, селаштву, народне интелигенције и осталих трудбеника оличеном у Народном фронту, захваљујући постигнутим успехима у привредној изградњи земље, народна власт се развија у правцу сталног усупна и јачања социјалистичке демократије, изградње нових односа међу људима, остварујући социјалистички принцип да радни људи који стварају материјал на добра одлучују како ће се та добра расподелити“.

И даље: „Народни одбори изабрани на овим изборима треба да усмере своју активност на даљу изградњу социјалистичке демократије. За то у народне одборе треба бирати народној ствари, ствари социјализма одане људе, најбоље чланове Народног фронта“.

Овај пут су, као значајна демократска новина, зборовима бирача дате најшире компетенције у кандидовању одборника. Према одредбама Закона збор бирача утврђује кан-

дидатску листу и на тај начин омогућаје сваком бирачу да на њу стави примедбе — да одлучује о кандидатима. Нарочито је важно још и то што Закон одређује да листа садржи двапут више кандидата од броја који ће бити изабран, чиме је такође прошире на кандидатска платформа, а бирачима омогућено да што боље израза своје жеље. Најзад, гласањем листицима постиже се то да бирач може да гласа за кога хоће појединца од кандидата, а да не мора притом гласати за листу у целини.

Наравно да демократичност закона само по себи није довољна да осигура и успех који се њима жели постићи. Ако о томе бирачи не би водили рачуна та демократичност могла би да се злоупотреби на разне начине. Но Суштина Закона управо захтева најшире учешће читавог народа, како у изборима, тако и у припремама (састављању кандидатских листа итд.) да би се избегле све могућности извитоперевања демократичности закона.

Наша студентска организација узела је учешће у изборним припремама, можемо бити сасвим уверени да ће око 30.000 београдских студената — бирача знати да изабере људе способне и достојне да буду у народним одборима. То ће бити најбољи синови наше радничке класе и интелигенције који су за ових последњих година, а и раније, пружили сигурне гаранције да ће ваљати као одборници народа.

Д.

Светозар Каменовић: Са акције

ТИШИНА! Обде се полаже!

Тим речима, изговореним шапатом, дочекује група студената пред семинаром лингвистике на Филозофском факултету свакога ко наиђе.

Ту, у ходнику, увек има некога. Ту су они који су већ полагали, па сада ћутећи, или консултујући оне који су их слушали сами себе оцењују, затим они који тек треба да положе, па су се одлучили да последњи сат пред испит проведу у тихом разговору у ходнику; најзад они — а њих је ипак највише, који са испитом из дијалектологије имају везе само утолико што им други ли полагаје, или ће тек полагати. Они с времена на време, кад се врата семинара отворе, погледају на оне који излазе, не би ли миђу њима видели и онога кога чекају, да чују од њега — „како је било“.

Ово је „бригадни рок“, како је већ добио име. Учесници са летошњих радних акција, који су оставили за јесен неке испите, па их због једномесечног рада на Власини, у Светозареву или у Севојину нису могли спремити за септембар, сада, у октобру, полагају. Њихови разговори још су пуни сећања на летошњи живот и рад у бригадама; случајно на

њих потстичу и ови испити у октобру, па сада овај скуп у ходнику пред семинаром и ово време док нервозно очекују испит или индекс, користе и за то да причају о летошњем раду, а и о овом испиту, јер је он ипак у центру пажње свих. А када се те две ствари у нечијем причању повежу, за час се повећа група слушалаца и зачас се укаже потреба да неко опомене:

— Тишина! Људи полагају!... Један од дванаест кандидата на дијалектологији испитивао је догађај од пре три дана. Ту, у Београду срео је познаника из Светозарева, неког радника са градилишта комбина, а у разговору, рекао му да за који дан има испит и да је забринут. „Ништа то није — потапшао га је познаник по рамену — кад сте могли лесос онако својски да радите, моћи ћете, ваљда, дати и један тричави испит“.

Убрзо, група је решила да уђе у семинар. Врата су се отворила, студенти су поседали за столице. Испит је почео. Један по један, бригадисти излазе пред комисију.

— Миленко Мандић.

Велимир Вељковић: Крај Вардара

НА БЕОГРАДСКОМ УНИВЕРЗИТЕТУ ПРЕ ТРИДЕСЕТ ГОДИНА

За младу генерацију која учи и ради на Универзитету у условима изградње социјализма није без интереса да сазна у каквим су условима студирали и борили се студенти овога Универзитета пре тридесет година, у време када се подизала стара, Београдска Југославија, у доба објавна и Закона о заштити државе, Данашњом публици није тешко претпоставити какво је мишљење о тадашњој стварности имало напредно јавно мишљење на Универзитету и ван њега. Међутим, никакво не треба прелазити преко мишљења људи који су се трудили да помогну консолидацију нове државе баш зато што револуционарно врење у читавој земљи до објаве још је изазивало снажне утиске у главама интелектуалне елите тадашњег друштва. Један меморандум кога су 16 јануара 1923 године професори Филозофског факултета поднели Ректорату о приликама на Универзитету даје прилично живу слику свакодневног живота и могућности рада и студирања. Делове тога меморандума није доносио.

Питање материјалних могућности и кредита било је најболитије и оно је стварало главобољу у раду. О томе како се ова чињеница испољавала у свакодневном раду меморандум пише: „Наставници су у апсолутној немогућности да врше набавке књига и инструмената за своје семинаре и кабинете, и не могу да исплате већ до сада учињене набавке. Људи не радо лиферију Универзитету; у часници се, уопште, избегава да се Универзитет кредитира, ма и са најмањом сумом. Наставници остају без потребних полица, сијалица, столова и т. д. Што многе установе универзитетске нису већ затворене досад, има се захваљујући само добри вољи појединих наставника, који најпрече потребе подмирују својим новцем... Да оставимо ситуације случајеве, један је наставник морао платити својим новцем три вагона угља за нову зграду...”

У просторијама Универзитета свуда се осећала не само оскудица него и јазанцил и запустелост... Слушаоцих су редовно немилостивне; ваздух је у њима тако рђав да су случајеве падања у несвест често. Катедра је редовно прљавна, тако да наставник нема где да остави шешир и своја скрипта; нити може да се наслони, на катедру. Таблa никад није избрисана; кредита, ако је уопште има, најгоре је квалитета и њоме се не може платити: сунђера нема, као што нема ни крпе за брисање; ако има ове последње, она је таква да се не може узети у руке од прљавштине. Светлост за време предавања је изузетно слаба; љаци ће упростасти вид због ње, а наставник је у оном полумраку у немогућности да прочита што је забележио, пошто над његовом катедром никад нема сјајности. Скамеје су од свих могућих модела; не треба ваљда их помињати да су за све уделе сем за седење. (На једном другом месту „...готово рећи, скамеје падају чим се ко приближи...” (Слушачи онде су стално прљави и до крајњих граница загађени. Што се тиче огрева у старој згради, учионице су биле често хладне а у новој згради оне су хладне увек. У тој новој згради наставници због томе једва држе своја предавања; рад у семинарима и кабинетима не могућан је из истог разлога... — Кошки је неред, најбоље се види какве су свечаности или прославе. Кад је професор Оман држао своје предавање, на катедри су биле две свеће усађене у чаше с песком. При прослави г. Лозанића, у присуству краља и патријарха добеће се је једна лампа без култе. Нереди на осветосавској прослави познати су већ целом свету...”

Универзитетска библиотека једно је изгледала. „...Најбоље место јесте Универзитетска библиотека. Немарност која се према овој установи показује, позната је доволно осушећа од целога света. Ми не очекујемо да наша библиотека криво постане већа од бечке или париске, али кад се за четири године новог универзитетског живота није могао библиотекар осигурати ни новац да плаћа поштарину за поклонене књиге, ми мислимо да је свака хришћанка и сваки предло непотребан. Од оваквог неинтересовања пети и наука и настава; то бар не треба доказивати. Ово неинтересовање је нарочито велики грех да нас кад су књиге изузетно скупе, тако да их љаци не могу куповати; кад ни једне јавне библиотеке нема у Београду; и када љаци по својим становима немају ни најелементарнијих услова да се могу посветити студијама...”

Студенти и њихови проблеми изазивали су главобољу. „...Што се тиче љака и њихових удружења, очевидно је да питање о томе треба озбиљно узети у обзир. Не улазећи дубље у то које мере треба предузети, ми само скрећемо пажњу на онaj вандализам који су извесни љаци починили приликом скора рашких својих зборова у сали старе зграде, кад су се гађали књигама. Књиге те биле су својина Српског Семинара, и биле су заковане у сацудима који су стајали у ходнику; љаци су сацудике отковали, вадили књиге и бацали се њима један на другога. Ко је ушао у салу после тога збора, могао је видети сав патос прекривен листовима од исцедених семинарских књига, као и поједине листове који су висили на лустерима...”

Услови за живот и рад студената били су врло тешки. Од преко 9000 студената у школској 1924—25 години списицају је уживало само 377 слушаца. Да у избору стипендиста економске прилике кандидата нису морале бити полазни момент, сведочи чињеница да је на седници Универзитетског сената 18 септембра 1921 решено да се министар просвете замоли „да што пре пропише правила, на основу којих ће се давати награде...”

Све ове чињенице утицале су да су се студенти интензивно истребисали за решавање политичких и осталих питања. Двадесетак дана после меморандума један професор Филозофског факултета, потписник меморандума између њих четворички, рекао је (8 фебруара) у предавању на Карловом универзитету: „...Видимо нашу универзитетску омладину упретну-

ту у служби разних политичких и страначких клубова; видимо је да бедно подражава безначаљне партиске борбе нашег политичког живота; уместо да наша омладина предлаче својим идејама које ће ванметнути једнога дана нове правце и нова схватања у нашем јавном животу, ми је видимо да чека од политичких клубова на директивну за своје делање...” Слично се изразио, и ректор Универзитета у свом годишњем извештају за школску 1924—25 годину: „...Једно зло које се одавно укоренило међу нашим љацима, то је партијска методика. Нико не брани студентима да се баве политиком уопште, али је несумњиво за осуду што су они под непосредним утицајем и у пуној организацији данашњих политичких партија у земљи...”

Треба рећи да је тачно да су основну политичку боју делатности студената у то време давале борбе ситнобуржоаских и буржоаских странака које су се преносиле међу студенте. Али, тешки животни услови и глас напредних студената који ипак није могао бити утицан утицали су да је, нешто касније, дошло и до сукобљавања са ортанма власти.

ОГЊЕН ПРИЦА на Филозофском факултету

Херој револуционарне марксистичке мисли Југославије, ОГЊЕН ПРИЦА, кога су због његовог револуционарног уверења и делања стрељале усташе 1941 године међу првима, био је и студент Београдског универзитета; и на нашем Универзитету је допринио својим радом, као што га је тај Универзитет истовремено даље васпитавало. Како је за период студија ОГњена Прице не само шири читалачка него и ужа стручна публика слабо обаве-

редни старешина био му је историчар и нумизматичар Иван Ренџо. На матури „био му је њемачки језик облигатан”. У јесен 1918 уписао се на Загребачком универзитету, на математичку групу Филозофског факултета. Године 1919, када је формирана КПЈ, он је постао један од њених чланова. У Загребу остаје до краја летњег семестра 1921 године. За време загребачких студија имао је прекид у студирању. У зимском семестру 1920-21 био је у

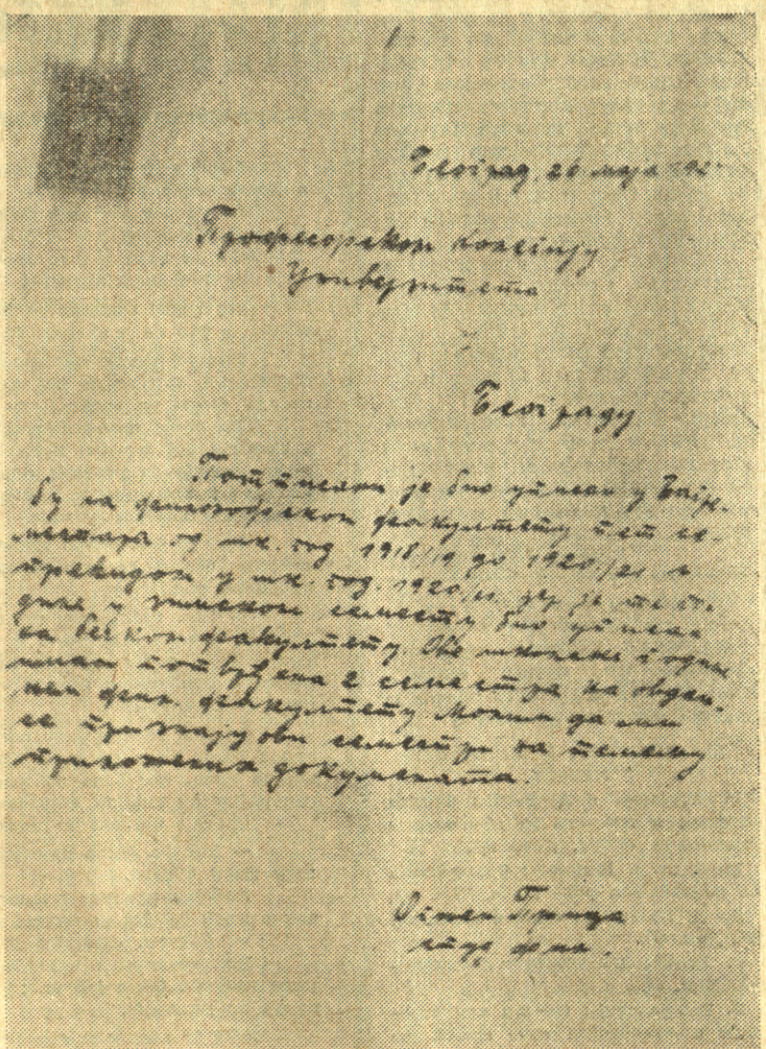
дари лекар државне болнице у Сарајеву 25 октобра 1923 издао уверење да се ОГњен код њега налази на лечењу од 20 септембра до 25 октобра због ТBC fibrosa densa pulmonum. На Београдском универзитету ОГњен је уписао и оверио зимски и летњи семестар школске 1923-24 и зимски семестар школске 1924-25 године. Слушао је тадашње професоре математике и физике — Михаила Петровића, Николу Салтикова, Милорада Поповића и Милутина Миланковића. Одмах по доласку у Београд слушао је и психологију код Бране Петровијевића (тако је уписао у семестрални лист), етику код Драгише Ђурића и Probleme сазнања код Николе Поповића.

За време становао је у школској 1923 - 24 години у Пшумаговачкој 73, а 1924 - 25 у Мачванској 5.

ОГњен Прица студирао је у Београду Теориску математику. Физиком, као испит под „Б” положио је 26 јуна са оценом о.сам. Пријаву за испит под „А” поднео је 24 јануара 1925, али тада није полагао. По други пут се пријавио 30 септембра и радио је писмени део испита 4 октобра 1925. Није изашао на усмени испит, пошто му је писмени рад оцењен тројком. Дакле, ОГњен Прица није дипломирао на Београдском универзитету.

О раду ОГњена Прице као комунисте и марксисте нема бележака у досијеу и осталим актима универзитетских органа у Београду универзитетска омладина била је активна. Када је, например, Драгомир Андоновић, вацр професор Техничког факултета и ранији комунистички одборник Београдске општине иза општинских избора од 22 августа 1920, пензионисан, а доцент Медицинског факултета Б. Д. Милојевић и још један асистент отпуштени као комунисти, студенти су 12 марта 1924 извели велике демонстрације. У физичкој сали, сада Сали народних хероја, за време предавања проф. Милорада Поповића демонстрацији су упали у дворану, ту се сакупили и продемонстрирали београдским улицама. Четвртог децембра исте године познати Вавдењски студентски збор за вршио јандарма и пуцњима и рањенима у аули старе зграде Универзитета. Мало је вероватно да у овим акцијама ипак није учествовао ОГњен Прица.

Б. Х.

Факсимил молбе ОГњена Прице за признавање семестара

штена, у овом чланку донеће се основни подаци о студирању ОГњена Прице на Београдском универзитету, колико се то може извући из његовог студентског досијеа.

ОГњен Прица рођен је 27 новембра 1899 на Илици. Отац му је био ситан државни службеник хесарско - краљевске монархије. Први разред гимназије је учио је млади ОГњен школске 1910 - 1911 године код фрањевца у Високом. Бистром дечаку тешко да није запело за око много што - шта из живота фарисејских учених и културних мантијаша. Остале разреде средње школе, све до матуре, учио је у Великој гимназији у Сарајеву, касније Прво Сарајевској гимназији. Матурирао је „с одликом” 26 јуна 1918. У осмом разреду раз-

редни старешина био му је историчар и нумизматичар Иван Ренџо. На матури „био му је њемачки језик облигатан”. У јесен 1918 уписао се на Загребачком универзитету, на математичку групу Филозофског факултета. Године 1919, када је формирана КПЈ, он је постао један од њених чланова. У Загребу остаје до краја летњег семестра 1921 године. За време загребачких студија имао је прекид у студирању. У зимском семестру 1920-21 био је у

Бечу, где се и уписао на тамошњи универзитет. Зима 1920 -21 је време када је 29 децембра 1920 изашла Обзнана, по форми „један велики плакат” а по садржини државни удар буржоазије, када легална средства нису више могла да обезбеде класну владарину буржоазије. Биће да је боравак ОГњена Прице у Бечу био везан за његов политички рад.

На Београдском универзитету ОГњен се уписао 7 новембра 1923. За време од јуна 1921 до новембра 1923 није уписивао и овервао семестре, дакле није студирао. О тој години и по његова живота ништа не стоји у документима које је поднео универзитетским властима у Београду. Зна се само да је у Београд дошао са туберкулозом плућа, и да му је секун-

ПИСМА РЕДАКЦИЈИ

ЗАШТО ДА ИЗГУБЕ ГОДИНУ?

Висока саобраћајна школа престала је почетком ове школске године да прима студенте прве године. Но, не само то него је укинута и друга година иако је прошле године постојала прва. Око 70 бивших студената ВСШ нашли су се током августа у ситуацији да траже факултет на коме би могли да наставе студије. Неки од њих морали су пре уписа на нови факултет да полагају пријемни испит, други су се уписали без њега. Само њих петоро који су конкурисали на Технолошком факултету, успели су да упишу трећи семестар, док су сви други поново студенти прве године. На тај начин 65 студената приморани су да без своје кривице изгубе једну годину студија, да без своје воље студирају годину дана дуже него што су то желели.

Да ли је то право да се нашим друговима који су пре годину дана имали жељу да студирају на ВСШ, оспорава право да упишу другу годину својих студија, иако су они већ похвали предавања и вежбе пуно

годину дана? Ректорат ВСШ, чији су студенти они били, требало би да посредује на одговарајућим факултетима по овом питању, јер ни једном студенту није било предочено да ће им школа после годину дана откарати даље студирање.

Но, када би ови студенти и уписали трећи семестар питање још не би било решено, него би требало посредовати да им се омогући и полагање испита из прве године у првом испитном року. Пракса показује да и ту има сметњи. Тако се бивши студенти ВСШ, а сада слушаоци на Технолошком факултету са много муке, а са мало успеха труде да стекну право полагања испита из прве године у јануарском року. Ту им се прави сметња чак и из оних предмета које су они имали на својој школи (хемија). Тако ће они моћи да полагају заостале испите тек јуна заједно са редовним испитима што опет значи, с обзиром на велики број испита, губитак године.

J. T.

ОПШТЕ ОБРАЗОВАЊЕ факултативни предмет на Грађевинском факултету

Обим и тежина материјала који се изучава на Грађевинском факултету чини га, ако не најтежим, а оно сигурно једним из мале групе најтежих факултета уопште. Због прекомерности радом на факултету, највећи број студената, ненамерно је занемарио своје опште образовање.

Посматрајући овакво стање Наставнички савет факултета донео је одлуку да уведе факултативни предмет — Опште образовање. За овакву одлуку било је више разлога. Жели се да студенти буду упознати, сем са наукама које слушају на овом факултету и са наукама које се предају и на другим факултетима. У наше време људска мисао уопште, напредује врло брзо. Зато је треба пратити. Прошлост је показала да једнострано образовани стручњаци имају озбиљних недостатака. Програм овог предмета обухвата предавања са темама из: грађевинске технике и техни-

ке уопште, медицине, правних и социјалних наука, политике, филозофије, књижевности, материјалне науке, различитих уметности и др. За предаваче ће бити ангажовани људи који се налазе на врховима појединих грана науке, културе и уметности код нас. Тиме се студентима указује дивна прилика да чују и сазнају оно за шта би им било потребно много времена када би сами радили, или оно до чега сами никада не би ни дошли. Од предавача се тражи велики васпитни утицај на мишљење студената. Распоред предавања омогућио је да Опште образовање могу слушати сви студенти факултета. Прво предавање одржао је у суботу др. С. Ристић, професор Више педагошке школе са темом: „Логичне основе природних наука”. Ово добро предавање одржано је пред скоро пуном свечаном салом студената и добрим бројем наставника.

Живомир ПРЕДОЈЕВИЋ

Међународне студентске везе

Почетком сваке школске године, па и ове, осећа се жива активност студентских организација на међународном пољу. Крајем прошлог месеца одржане су две веома важне интернационалне конференције у којима су узели учешћа и наши претставници.

ЕВРОПСКА СТУДЕНТСКА ШТАМПА

У Паризу је од 21 до 24 септембра одржана конференција европске студентске штампе, на којој су присуствовали делегати Велике Британије, Немачке, Финске, Грчке, Италије, Холандије, Шпаније, Шведске, Швајцарске, Француске, Сарске области, Луксембурга и Југославије.

На конференцији се широко расправљало о могућностима размене информација о студентима у појединим земљама. Посебно се говорило о „European Students' Mirror" (ESM).

Шта значи ESM? Буквално значење речи је: „Европско студентско огледало”. Уствари то је један билтен, који се појављује у Берлину, а има за циљ скупљање и ширење информација о студентима Европе и осталог света. Сви они који примају билтен обавезни су да редовно шаљу своје публикације или вести о студентима истој редакцији. ESM данас доноси поред обичних, необрађених информација и преглед студентске штампе, а и оригиналне извештаје из различитих земаља о студентским питањима. Излази једанпут месечно, Штампа се на енглеском у 600, на немачком 500 и на француском у 300 примерака, сем тога понешто на италијанском и на шпанском језику. Ови примерци се не шаљу само студентским листовима, него и свим студентским удружењима, па чак и појединцима који се интересују за студентски живот.

Конференција европске студентске штампе корисно је послужила у размени искустава представника различитих земаља, као и у доношењу смерница за даљи рад на међународној сарадњи. На конференцији је решено да се за сада организује приврени биро, који ће спроводити донесене закључке и ра-

дити на извршавању постављених задатака до конференције свих студентских унија, која ће се одржати у јануару идуге године у Копенгагену.

ЕКОНОМСКЕ И СОЦИЈАЛНЕ ПОТРЕБЕ СТУДЕНАТА

Од 29 септембра до 3 октобра одржана је конференција за економске и социјалне потребе студената. На конференцији су учествовали делегати Енглеске, Немачке, Белгије, Данске, Шкотске, Шпаније, Финске, Француске, Грчке, Италије, Луксембурга, Норвешке, Холандије, Сарске области, Шведске, Швајцарске, САД и Југославије. Били су присутни посматрачи из Финске, Јужне Африке, Индонезије и претставници емиграната из Чехословачке и Украјине. експерти из Француске, гости УНЕСК-а, Међународне универзитетске помоћи и Координационог комитета из Лајдена.

На конференцији је детаљно дискутовано о социјалној статистици, здрављу, социјалном осигурању и стручном опредељивању студената. Закључци предвиђају низ мера за побољшање животних услова студената: помоћ за индивидуални смештај, станбени уређи, помоћ за заједнички смештај студената, техничка питања која се односе на заједничке станове, управљање заједничким становама, неопходност студентских ресторана, субвенције од државе, квалитет obroка и хигијенски услови, побољшање исхране, школарина и мере за њено укидање, књиге, скрипта, превоз, спортови и ферије.

У већини земаља низ ових проблема није начелно решен. Из закључака се види да европски студенти траже неке ствари које се у Југославији уопште не постављају као проблем (школарина, домови итд.), мада су и код нас потребе студената веће него што им се може да пружи.

Обе конференције организовала је Национална унија студената Француске. Сарадња, успостављање веза, измена мишљења, добра организација и срдчан пријем су основне карактеристике оба међународна састанка.

Е. П.

ПРЕД ДРУГИ КОНЦЕРТ БЕОГРАДСКЕ ФИЛХАРМОНИЈЕ

Петар Коњовић о свом „Јадранском капричу“

Несвакидашње је уживање разговарати са великим уметницима наше современости. У тим разговорима човек увек сазна нешто ново, наши уметници увек имају по нешто ново да нам кажу. Тако је и тема мог разговора са композитором и академиком Петром Коњовићем била прво јавно извођење његовог „Јадранског каприча“ за виолину и оркестар. Међу савременим нашим композиторима Петар Коњовић је свакако најпоследнији присталица националног музичког израза, и тако следбеник линије Стевана Мокрањца. Главни део свога рада Петар Коњовић посветио је опери. Његове опере, или боље рећи музичке драме, представ-

љају класични пример нашег музичког израза, оне су све засноване на мелодији нашег говорног језика, а и на нашем музичком фолклору. У том погледу, његов највећи домет, а истовремено и највећи домет наше оперског стваралаштва до сада, претставља опера „Коштана“. Али Коњовић се у свом композиторском раду није задржао на сценској музици. У његовом богатом опусу ми налазимо на соло — песме (истичу се циклуси „Лирика“ и „Моја земља“), хорове, симфониске композиције и гудачке квартете. Пред разговор са овим нашим познатим композитором размишљам о његовим делима. У себи носим звуке и ритам

разудане Велике чочекке игре из опере „Коштана“, чујем тужну песму о були из исте опере. Помишљам на заиста изванредну симфонику поему „Макар Чудра“, свакако наше најбоље дело ове врсте. Мисли иду даље. Какав ће бити „Јадрански капричу“. Нижу се претпоставке. Већ сам наслов говори да и овде Коњовић користи наш музички фолклор. — Када сте компоновали „Јадрански капричу“? — питам композитора. — Код мене се рад на једној композицији протеже кроз дужи временски период — започео је своје излагање тихим и пријатним гласом академик Коњовић. — Тако сам још

1920 године скицирао „Јадрански капричу“ када сам био на уметничкој турнеји са Валеријем. Тада смо давали концерте у Швајцарској, у Паризу и у Лондону. Онда сам начинио прве скице за тај концерт, а касније сам израдио и партитуру и у тој првобитној концепцији „Капричу“ је извођен пре рата на Радио Београду. Међутим — настао је композитор Петар Коњовић — за време рата и после рата потпуно прерађујем „Јадрански капричу“ — нарочито трећи став — и у тој форми се он сада први пут изводи. Форме тога концерта је углавном онаква какву имају сви велики концерти за виолину и оркестар, тј. она је слободно примењен сонатни облик у три става. —

Теме дела су инспирисане мотивима са Хрватског приморја — главне од оних које је и Мокрањец обрадио у „Приморским напевима“. Мада је концертна форма, нарочито за соло инструмент проткана техничком проблематиком, ипак, дело у целини има облик слободног става.

Други став „Јадранског каприча“ за виолину и оркестар претставља обраду познате песме „Врбиче над морем“. Дознајем још да и у овом делу Коњовић спроводи оркестрацију принцип самосталног третирања музичких инструмената, али непрестано водећи рачуна да је соло виолина главни фактор. Увек, када разговарамо са уметницима, мучи нас велика радозналост оличена у једном једином питању: шта нам ново спремају? — Зато и ја сада користим прилику: — На чему сада радите? — Радим на монографији о Милоју Милојевићу коју мислим да завршиш још ове зиме и на партитури свога свечаног посветног приказа „Отаџбина“ — по тексту Ива Војновића — „Смрт мајке Југовића“. То сам дело кондирао за време окупације и хтео бих сада, идуће године, да га завршим. Назвао сам га „Отаџбина“ зато што у завршној сцени — трећем певању отступа од Војновића утолико што се мртва мајка диже као симбол отаџбине и на Косову, где почиње да буја и живи нов живот, народ химички слави ускрснуће отаџбине.

Разговор у Музиколошком институту Српске академије наука ближи се крају. Академик Коњовић изражава задовољство што постоји намера да се симфониски концерти у претплати понове и за студенте. Напуштам композитора, одушевљен његовом стваралачком делатношћу: он увек ради на неком делу или стручном послу, неуморно и непрестано.

Рашко ЈОВАНОВИЋ

Библиографија
„НАУЧНА КЊИГА“ издавачко предузеће НР Србије, Београд, Кнез Михајлова бр. 40/IV издала је следеће уџбенике из области

ЕКОНОМСКИХ И ПРАВНИХ НАУКА

- М. Жујовић и В. Васић: Збирка чланака и текстова за проучавање економике ФНРЈ, Дни, 296.
- Микић и Поповић: Технолошка са познавањем робе I део, Дни, 435.
- Др Д. Воелстик: Основи статистике, Дни, 152.
- Г. Грбић: Индустриска статистика, Дни, 69.
- Р. Теофановић: Основи индустријског књиговодства кроз практичне примере, Дни, 136.
- В. Веселиновић: Привредна математика I део, Дни, 224.
- В. Веселиновић: Привредна математика II део, Дни, 466.
- Савицки: Курс индустријске статистике, Дни, 32.
- В. Веселиновић: Финансиска математика, Дни, 82.
- Др Р. Лукић: Материјал за изучавање теорије државе и права I део, Дни, 250.
- Др Р. Лукић: Материјал за изучавање теорије државе и права II део, Дни, 200.
- Др Д. Јанковић: Историја државе и права Србије у XIX веку, Динара 260.
- Др Д. Јанковић: Историја државе и права народа ФНРЈ I део — Ране феудалне државе Југословенских народа, Дни, 80.
- Др Ст. Јанголек: Историја државе и права Хрватске од XVI до XVIII века, Дни, 60.
- Др В. Владојевић: Грађанско-правни облигациони уговори, Динара 138.

НАША

Под равничарским небом, Зорица је видела само своје руке и срму беле ноћи. Уздисала је као дете. Била је сама, а то је људима споредно.

Имала је извијен стас и припијену варошку хаљину са плавим шарамма. Њена лепа глава је падала и њена брада је додиривала набубреле груди. Сва је тада личила на неку бијелу, извајану на балкону народног дома. Месец ју је обасјао. На том балкону је извијала тугованке, сетне песме које нису као косовске.

Поље је сада личило на кожух, окрпљен понавма жутих њива и застрт канавима сиве покошевине. Путник би наишао на чудну зграду још незавршену, са стубовима на врху којих се увијају овунишки рогови, већу од сваког манастира што чаме у тој равници.

Око зграде нема никога, сем сељака са пушком који убија досаду, и не зна просто од кога чува ту народну кућу. Зорица остави балкон и уђе у собицу коју је распремала

тога истог дана. Широко, сељачки кревет, грубо издјељан од брестовине, покрила је лепо извезеним чаршавом. На том чаршаву је увек стајао шарено одевен дечак који дува у рог, подигну главе, заокругљених образа, а на другом крају су ловци са вечито затегнутим стрелма, увек напетих израза очекивања и поклеча. То је она вредно узела поред студирања и тумула у снегу. Ту су биле и њене скромне ствари, њене књиге из пољопривреде, које су сад једини пријатељи. Било је тешко у том дивљем крају, где су људи лишени зрелог разумевања живота. Сећала се многих студентских лица. Свако то лице се показивало чежњиво крај тротоара, библиотека, светлих излога. Она је учила пољопривреду да би постала то што је сада. Као да је поново видела себе поред сиве катедре како поуздано говори о потреби за новим стручњацима. И сама је хтела да дође у тај забачен, таласаст крај равнице. Није знала колико је слаба. То је био самоуверени подвиг. Она је уздисала. Тако у граду се после предавања о агрокултури могло отићи до клавира раширеног у углу собе. А овде су простране њиве ђутале или шапутале бескрајно дуго кад ветар дуне од тамних Јеличака. Ту је заправо био тај народ. Ту су биле згрчене, камене куле као сирочад на пропанима. А одмах иза те заједничке зграде, дизала се гола брада, угнула у величану праћину. Она населути дубину и хладноћу тих даљина. Била је као у сну, далеко од свега. Далеко од града. Далеко од пријатеља, њен вереник се чудно смеио на фотографији. Колико је већ чежњивих погледа поклонила тој слици у малом рому. Младић је био осмехнут и имао залепену косу. Његове последње речи су јој се навраћале у мислима. Они су се растали иако су његове очи биле час тужне, час појудно-сјајне.

Вук Филиповић: ЧЕЖЊА

Зорица је тада погледала у правцу планинских гребена и рекла одлучно: — Ја морам тамо, Војо. Знају да помогнем тим људима у заосталом крају.

Он је дуго гледао одобравајући.

— Наравно, наравно.

На првој станици је промрсио њену ковриву косу, привинуо је уста се и изацао из купа.

Воз је просто залутао у тај таласаст крај равнице и под бороваке. Јаруге су се заглављале под пругу. Град је већ позади лично на веома мали пртеж са малим мрљама.

На некој жељезничкој постаји дочекао је седокос старац у преширокој ланеној кошуљи, космат и на око страдан онолико колико је уствари био доброћудан. Он јој показа чежа. Са њим је био и неки ђуљив, босоног момак. Тај момак њене коферчиће намести у чеже.

Пут је био скоро грабен и плава прашина се дизала око тоčkова. Старац је хтео да се што пре исприча. Затезао је и пробирао речи.

— Ето, госпонице, пролетос смо све међе преорали. Наш Ујуп је плакао због тога. И спрвао је јер је живот уложио у своје њиве а ми смо их преорали. Тад старац жмирну зеленим очима према момку. — А тај, госпонице, по три снопа подигне одједном.

Зорица је пажљиво погледала велико стопало тога момка поред своје беле сандале. Прсти су на њему били као каква весела деца, поређана збијено и повезана плтовима вена изнад којих су вирили зглобови и маља.

Старац враголасто жмирну.

— Бос је. Нема за такве ноге кондуре. Прегледао задружну тезу бадава.

Девојка развуче црвене усне. Момак као пробуђени хрчак искоси замагљен поглед према седокосом.

— Абдула, скинућу те са чежа, богами скинућу.

Под токовима чежа је шуштао песак. Около је неизрецива пустош. Семе јаруге, жита, трње, дивљаке и крљав кукуруз по удољама.

Она је ведичала лепоту њиховог атара, а крила је право изненађење због те пустоши. Испричала је нешто о земљи прици, о ђубриву и заштити биља. А у сусрет су им ишли тамни боровањци, као губери којима су се огрула брада. Зашумео је врео ветар. Изнад речног улегнућа су се појавиле кула од камена и непечене цигле. Такве куле је она разгледала само по етнографским сликама на изложби. То су онда биле слике, и она је уживала у симпатичним појединостама, у каменом крову, у вешто исклесаном степену. Сад је сама дошла на ту ледину прици по којој гачу јата птичурина од глади или раздраганости. Учини јој се да је уснула. Она изви врат и по њему легоше немирни увојци. Погледа позеди. Тако је остајао само бео пут и нишао право у небо. Ето што је видела. негде лево, као конач је заокретао тај пут и губио се негде у ледини. Зорица се осети болесна. Хтеде да некоме махне.

Стари Абдула то примети. Сенка туге игра нарочито око девојачких усана кад оне постају сличне деци.

— Мирно, немој да жалиш много ту твоју чаршију. Вахлахи, и ја је нисам жалио. Хтела је да ме поједи и ја сам јој окренуо леђа. Било је онда талијанско. Ага заграбио берићет, па сам печалио. Био је у чаршији слаб ајер! Ето!

Зорица је била неушешна. Код неке удољиче се извише чеже тако да она притисну раме уз тврду мишицу оног момка. Хтеде да се извише, али је он тако мирно гледао на друм. Зорица неодлучно изви усне.

Абдулахови су били као сува црвеница ишарана пукоћинама.

СЛИКАРСТВО

ИЗ ЗЕМЉЕ БЕЗ СУТОНА

Златко Прица: МОТИВИ ИЗ ИНДИЈЕ

Тешко је искрено и без устезања рећи да вам се допада један уметник, који није освојио симпатије критичара. Но, победи ли у себи човек оно „што је казала критика“, биће срећан ако буде могао да сачува и негује свој укус, који није

рада аутор ове изложбе. У неким својим радовима Прица разбија монотонију колора црвеним акцентима, који носе слику, без којих не би било ове постигнуће свечаности за око. Равнотежу у колориту дочарава супротстављајући плаву боју жутој, црвену зеленој, љубичасту наранџастој, при томе користећи њихове нијансе у широјој скали. Прица комбинује топлу и хладну, црвену и плаву боју дајући тиме извесну драж конверзацији између објекта и свог уметничког перципирања и интерпретирања.

Његови малобројни портрети, сваки за себе, говоре толико о себи оним немим језиком савесне студије инвентивно потстакнуте и уметничком интуицијом просећане и проживљене. Они делују својим јединственим расположењем, али то је црта која их сједињује и кроз коју се манифестује један менталитет и карактер базиран на ативизму и традицији. При анализирању најрецитије говоре о овоме очима оних портрета које карактерише мисаоност и скромност, не потпртавајући при томе своје ја, нити пак имају у погледу акценат празног сентимента.

Златко Прица: Мадарса у Делхију

контрастирају и ломе се, из земље живих боја и нагле таме, из ове земље без сутона. „Пошао сам у Индију — каже Златко Прица — са јасном концепцијом: дозволити својој сликарској инвенцији да дође до цуне афирмације у тим уловима, те да нарасте до онога што показују изложени радови, тежећи при томе да сличане мотиве у оквиру својих могућности схватим онаквим какви су.“

Својим радовима Златко Прица нам је приближио поднебље, можда мало више илустративно, са свим оним његовим акцентима који га одређују и обележавају. То је Средњи Исток који трепери својом прозрачношћу, својим богатством боја и тонова, својим жанром, у коме одзвања далеки призвук маузолеја, толико карактеристичним и специфичним, и својим пејзажима толико типичним. Можда је то издано употребљавање боје наизглед уметника одвлачило у декоративност, али се пре може веровати да је боја била елемент којим је он желео да да пуноћу своме изразу и једном колористичком садржају ноћу попуни скромне димензије својих композиција.

Златко Прица: Портрет индијског сликара Динкара К.

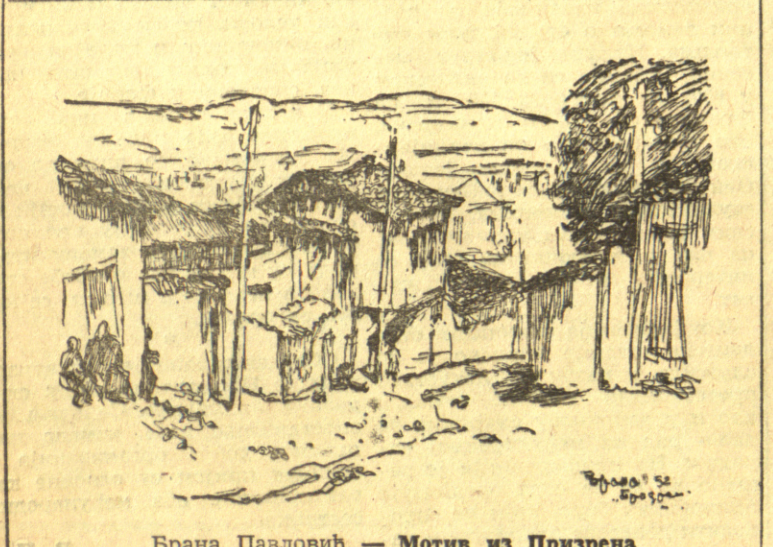
Сам сликар нам о овоме каже: „Тачно је да се осећа мала разлика у третману физиономије на мојим портретима, али ја сам тежио к томе да што верније и адекватније забележим психологију портретисаних личности. Радио сам их под импресијом да су модели чланови једне заједничке фамилије који носе заједничке психолошке особине и чисто специфичан поглед на свет.“

Цртежи, који се одликују својом једноставношћу, динамиком у покрету и животом, носе у себи неоспорно снагу израза. „Своје изложбе — каже Прица — увек пропратим са неколико графичких радова, како бих омогућио публици схватање мојих конструкција у колору, односно концепцију моје слике и њену садржајност.“

Свеукупно ова изложба делује свеже и импресивно. а узроке извесних слабости, који се одражавају у местимично појединостама форме и потенцирању неких боја њиховом честом употребом — треба тражити у сликарској тежњи да за кратак временски период обухвати што већи број мотива и података једне нове средине у којој је боравио, као и у његовом фовистичком гледању на садржину која га окружује.

Златка Прицу највише интересује човек, али никада изолован већ у условима, који га окружују. У свим пејзажима он ставља човека при чему га интересује фронтација не из програмских и теоретских разлога, већ из сликарске тежње да споји та два елемента. „При томе колористички се треба изражавати потпуно слободно — каже Златко Прица — у чему и лежи смисао сликарског израза. Надаље, стојим на становишту да никаква ограничења не смеју да буду присутна у моменту стварања; у оквиру таквог света треба стајати без бојазни иза ствари и заступати је својим пуним именом и презименом.“

Европски сликари су врло често сликајући Индију и њене становнике тежили ка ми-

Брана Павловић — Мотив из Призрена

Милутин МИЛОВИЋ

ПРИЧА

— Ето мирно, како су мали пендери на овим кулама. Одскора су неки те наслоне за пушку просекли и у одају дознали дан...

Девојка је безазлене речи слушала захвално. Пред њима се месец вукао изнад крова народног дома и показивао како је првен и како светлцуја његови олци.

Трава је била кржљава. Приљубила се уз ожеднело бусење.

По стрњици се распоредили косачи, сељаци поених, спечених лица и крупних костију испалих из колира ланихних кошуља. Жетелице су штектале као досадни инсекти. Дору се бебе заборављене у некој међи, покривене старим вијачама својих мајки. Неко опсова превише страшно, замириса на прост дуван и откорача даље. Само за часац покаже свој сурови, брадати профил према дубини неба и ишчезне. Остају само бели облачници што путују, растурају се, као да неко на крају равнице черупа лабуда.

Зорица обиде тај крај атара са човечуљцима белих обрва и маџијет лица. Они су заједно нешто мерили дрвеним макамама. Затим су сакупљали класје, везивали га у снопиће и ишли кроз жито.

Ишли су кроз жито, ваљда да плаше препелице, — тако су мислили Ђатић и Ујуп, а прастари Мита је у стотине бора око својих зелених очију скривао заједања. Хул — муљало је он. — Дошло градско дете да нам плаши препелице. Због чега ли сакупља оно цвеће по жити, као да има нечега нарочитог у том цвећу?

А Ђатић би завртова рукаве, прсно се као да би чупавим грудима нешто додирнуо. Смејао се огромним устима као дивљан из бајке. Његова марама око чепа је извезена срмом. Појас му је дречаве шарен а на чакширама му се увијају гајтани као црне отровнице.

— Лажеш Мито, тако ми хојиног чебука, јер ниси писмен. То она хоће да нас курталише пијане траве. Ето ти.

Мита се повијао на држалу косе.

— Знаш море. То ти је граномија, али слаб ајер. Траве је увек било код нас. И пијане и троске и предавца, па смо живели, дао бог...

Мерио чича неповерљиво девојачку хаљину са плавим цветићима док се губи у класју и оставља размакнуте стабљике за собом.

Тако су мислили Дреничани тога дана. Зорица прође крај њих и отворкута поздрав, показујући им своје детињски лепо лице. Они пожурише да отпоздраве као одобрвољени медведи. Затим она пође и према радицама, а Пека отскакута за њом са снопићима и дрвеним шестаром.

Њене дугуласте, смеђе очи су сузиле од сјајно жутог таласана. Све је осунчано и блештаво привлачило поглед и мучило га сувешном белином. Девојачки широки рукави, марама, појасеви и класје које се додирује као шапаче танких бића које живе под земљом. Зорица је ставила плаве наочари. Тако је била заговетнија и привлачнија, али су сви били повијени и то нико није приметно.

Била је уморна. Наслонила се на једну крстину сноплја и осетила како су многи немирни трњићи то једва и чекали. Они су пробали њену лећу хаљину и зауставили се под њеном кожом. Зорица се тргла, сва црвена. Изненађење су скриле тамно-плаве наочари безбојног оквира. Иначе би се виделе њене затрепане очи, заоставање на неком момку који је прилазио и својом главом додиривао лишће дивљаке. То је био познатик лепог профила.

НА ЛЕДИНИ

Стао је поред крстине. Најпре се мало осмехнуо, врло неодређено. Његове обрве, као нацртане црним мастилом, дрхтава су се додиривале. Изгледао је да је збуњен и злобан.

— Морам сам... да јавим. У хладу је ручак, — рече.

— О, хвала вам, — покуша да се осмехне девојка.

Он одмах окрете своја леђа, и пође. У ходу још погледа у њу. Како је његово лице било оштро и неравно и пуно дубодолнина.

— Откад сте ви дошли, наше поље је веселије, — рече он. Зашто сте сакрили своје очи. Ми гледамо управо у сунце.

Жене се тада затресосе од незадрживог кикота, тако да су им српови играли у рукама. Зорица стисну усне и загрисе их. Неодлучно и упитно је гледала за младићем, чије су ноге пресовале травке под собом. Он је затим подигао читаву жетелицу, јер је скренула са свог правца. Пришао је коњима и гурнуо једног тако да је он копитама подигао облаке прашице и полетео у страну.

Како је тај био врло груби!

Зачакале су птице и полетеле косо као да их је занео ветар. Даљина је тинала и треперила својим ситним облицима. Њиве, далеке падине и прута беже некуд. Пушио је далеки вез, силно и немоћно.

Зорица су се сузе једва задржавале у угловима очију. Некад је у огледалу — туалет, са руком на облом боку, видела себе — стручњака у некаким посве другим улогама. Видела је измишљене, захвалне сељаке, поносне што је међу њима. Они су тада трљали руке и показивали свој мали берншет и... А сад је много друкчије. Снови копне као заостали снег на ледини.

Над њом је сухо небо. Она је сва потиштена у сенци кржљаве дивљаке. Одавуд се до ње крала пустош. Узалуд је замишљала нов сусрет са својим вереником. Не. Она се неће похвалити својим успесима и довитљивошћу и снагом. Неће успети да се приближи тим окорелим људима. Зар ће остати само дете града које робује својим навикама и жељама?

А жетелице штекну и коњи ржу.

Груби младић крстина сноплје као да ређа дечије играчке. Неувидљиви од осталих. И ограниченијих схватања живота, — закључивала је она. И колико год Жива, раскорачен и испршен изгледао вредан пакље, она се загледала некуд у даљину, преко Шар-планине.

*
сумрак је ишла према свом стану. Поред ње је крупно корачао одборник Танда, човек као од туча, пун једноличких, одмерених речи у којима је призивао поуке. За све је био забринут. Већ десети пут је Зорица предагао, набрајао, уверавао је да је боље довући трактор, а не вршачице из прошлог века које вуку волови. Поред тог човека се она поново осети сигурна у себе.

Однекуд, као из јаруге, приђе високи Жива. Кратко и скоро тужно погледа у девојку. Зорица стисну усне врло хладно.

— Значи Жива, како су твоји? — запита Танда.

— Дошли смо да пруге. Сад ћу Алији у помоћ, тој корњачи. Него, хоћу ли да одвојим оно сноплје у засебну камару. Рекла је другарица. Због оне траве.

— Него, него. Потпуно одвој.

Зорица растави усне, тако да се забележе два њена зубића. Ветар је носио њену хаљину са цветићима и њене дрске, смеђе увојке. Слушала је већ познат глас младићев, као од бронзе и пун сунца, ветра и дивљине.

Жива је одмах скренуо поред сиве јаруге. Танда показа жуге зубе старог дуванџије:

— Тај ће поспојиче и њавола претени. Знате, био је пре велики сиромаш.

(Наставиће се)

Ерих Кестнер:

>Фабјан<

Да ли је моралист моралан

Хитлеров Трећи Рајх био је стравична последица свих друштвених и моралних кретања међу Немцима у току прве деценије после првог рата свих нација у коме су они претрпели тек први пораз овога века. Трећи Рајх имао је да припреми онај други пораз грандиозних размера. А док се он тридесетих година стварао уз звуке фанфара као пратилца помезних успеха, у појединцима те земље одиграо се већ пораз на плану њихове личности. Интелектуалац, ситносопственичке психе, без чврстих моралних начела, обја се о стварност без перспективе и постаје сасвим дезоријентисан. Такав човек моти је читавог низа дела на предних писаца дојмарске Немачке. Они указују прстом на њега у стрепњи пред сазнањем да је он реална опасност: јер дани налажу борбу, а не полагање оруђа. То чине Толер, Фолтвангер, Ремарк, Кестнер између многих других. Сваки према својим могућностима фиксира тај лик као уметничку документацију сумрака људских вредности. Они су били та поновна могућност на којој велики војводи гради стварност Немачке, док јој смисао Европа сазнаје тек у крви логора Дахау, Освијеницима и Јасеновцу.

Кестнерова повед о моралисти Фабјану и јесте слика такве Немачке која је могла постати тло нацизма. Да ли Фабјан може бити моралан, иако тежи да сваки његов поступак буде такав — то је питање на које Кестнер својом књигом даје одговор.

Фабјан је интелектуалац, таних осећања, који се после рата нашао у Берлину усковитланом неврозом поражене метрополе и различитим политичким окршајима. Радници излазе на улицу спремни да узму власт, али снажних индивидуалности нема. Фашисти прете на сваком кораку, а и обећавају. А Фабјан животари из дана у дан од једног бордела до другог и само својим примером ненаметљиво, спонтано, проповеда свој надкласни морал, да би се сваком приликом обико тврдокорну епидемију аморалности. А она је обухватила како жене проституисаних тела, тако и проституисане савести највиших културних устанаова. Фабјан није свестан да из сваке такве битке он излази окрзнут том заразом. Није свестан да је његова индивидуална активност равна пасивности, да је он трагична школа изгубљеног човека, Дон Кихот свога времена, далеко од борца на фронту морала, лицем против друштва. Али он мисли да је моралист.

Писана језиком модерног човека, језговитошћу која постаје изражавање кроз симболичне детаље, повед је и ову друштвену импотенцију израдила кроз низ симбола. Тако када Фабјан свети смрт свога друга, он личност која је повод тог самоубиства, у наступу њења изударану баца низ степенице. Дакле разрачунава се са ситним поводом, иако касније над телом друга зна да се треба борити, „гристи, ударати држалом око себе“, да онај који хоће да постоји „за друге, мора да заборава на себе“. Он то зна, али ипак игра губитка и горчину сазнања гуши мирношћом провинције у кригу пиња.

Финале повести једног моралисте, претставља њен логички завршетак, а тиме и оцену Фабјана.

Једне шетње кад је Фабјан размишљао о томе како вреди живети, изненада опази како се неко дете дави у реци. Ваца се у реку. И док је дете, врштити, допливало обали, Фабјан се удавио. Није знао да плива.

Тако је исто Фабјан хтео да морално спасава појединце и док су они ишли својим путем спасења или пропадања, он се морално и физички давио, јер није знао да плива ни по каквим волама. Остали су други фабјани слични њему да се даве у води или у идеологији Фирера, па да их човечанство изгуби са свим људским вредностима. А Фабјан их је имао. Али је „само“ требало знати пливати.

Јован ЂИРИЛОВ

БОСОНОГИ ЈУНАЦИ
Бранка В. Радичевића

„Приче о дечацима“ — Сарајево 1952

Ненаметљиво, корак по корак, дискретном марљивошћу долази Бранка В. Радичевић на наш књижевни сајам, који се сиромаштвом и богатством може похвалити. И за њега се може рећи да је много доживео и одболовао, али никог и ништа није заборавио. А све што доноси не може се сматрати жутокљуним вежбама и материјом која не привлачи и не поучава. После суфицитног прилива књижевног подмлатка, после бујице фељтонских стихова и бродарине плаћане утицајима, мали број се расцепао начином који припада књижевним галеријама. У тој радишној скупу доказаних дарова и рутине, логичног давања снага и утабанних путева, ненарушена фантазија изгубљености, уздиже се и градира материја Бранка В. Радичевића. Као власник и сликар великих дечачких историја, он је сведочанство неисцрпног неимарства младих. Из „босоногих улица“ даноноћно доноси он стихове прозирних влакана и лепог формата који значи безмерну лиричност. Код њега нема бранковске распуштениости, ни дечачке шармантноности. Његови видокрузи су помрачени рашеткама окупације, али нису превучени пауцином очајања. Посвуда се појачава руковање, другарство малих, а све што је доброта и лепота припада њима. Вледи јахачи маште, умешљени дечаки касаб, витези исцепаних мајница са свим својим расположењима улазе у кругове белетристике. Било би конзервативно оспоравати ову књижевну позицију, пошто је земаљском лепотом већ завладала осетљива оловка Сарајана.

Бранко В. Радичевић се није зауставио на стиховима, на том говорењу без запете и обала. Одвине је познавао провинцију и њену незадовољну децу да у облацима не би сагледао одблесак њихових патничких, бунтарских и гаврошких очију. Доживети суоврат не године пушкарања — значи видети све образе другова дечака, све варијанце њиховог је-

уознаје са колоном пастира о-сноваца, рибара, гамена, чистача, циганчића, селачића. То су ликови који би поред класичног Тојера Сома били до-стојни чапкуну да их паклени точкови рата нису терали на најгубље реалности и фанта-ме глади, збегова, हुтања, го-њења, умирења. Доживи су све страхоте мира (Краљевског, грађанског) и све страхоте ра-

ОЧИ

Очи нам се често погледима споје
и осетим како, к’о плашљива зеба,
прхне једна мис’о у два мала неба.

Уловим у њима много нових ствари:
Осмехе без смеха и отејаје реске,

Много снова плавих,
Лепршавих, лаких к’о свила бабјег лета.
Ретко сенка туге или сета.

Кад последња мене исписана страна
плаћим се да гледам у листове нове:
У твоје плаве очи и светле пролећне снова
улови, к’о свила ратна лађа,
суморан један облак.
И стрешња недочитана
у дну се њиховом рађа.

Саша ВЕСЕЛИНОВИЋ

Брана Павловић: Пртеж

Преглед гостовања
на нашем концертном
подијуму

До краја ове године предвиђена су многа значајна гостовања страних уметника. Већ овог месеца гостује наша земља киња Бранка Мусулић, пијанисткиња која сада живи у Немачкој. Она ће у Београду дати два концерта: један са Београдском филхармонијом и један солистички. На концерту са Београдском филхармонијом 23 о. м. извешће „Симфониске варијације“ Цезара Франка и Концерт за клавир и оркестар f-moll од Фредерика Шопена. На истом концерту извешће се увертира са оперу „Стрижено - колено“ Крешимира Бабавоичића и Четврта симфонија Лудвика ван Бего-

вена. Концертом диригује Жи војина Здравковић. За 12 новембар предвиђено је гостовање грчког диригента Вазијаниса. У новембру ће гостовати и виолиниста Ростал из Лондона, а вероватно и диригент Роберт Денцлер из Цириха.

До 10 децембра треба да гостује Грчка филхармонија и тиме да врати Београдској филхармонији летошњу посету Грчкој. У Београду ће децембра месеца симфониским оркестром Београдске филхармоније дириговати, београдској публици већ познат, диригент Хуан Хосе Кастро.

Р.

Милосав МИРКОВИЋ

САНЦАК КАО ФАМА И КАО СТВАРНОСТ

Оглазак

Пут к'о пут, пун изненађења под небом с облаком од пене. Здраве, мој граде, довиђења равнице моравске, завољене!

Са оком, уздрхталом ластом кроз море жита пливам. Сећање млако мину са пластом сећање са измаклом њивом

из окна воза, стрмоглавог са белом капом на црној коси. Све више, све више ока плавог дајем пределу да ме носи.

Колико жита, тоглог хлеба и под срцем колико снова, ма свуда где сам сјаје неба, родна у грању јабланога.

Округ све се брзо мења као све виђено у мени, пут је пун плавог изненађења са облаком у белој пени.

Градимиr МИРКОВИЋ

ЗАБЕЛЕШКЕ СА ПУТА

КРОЗ НАША ВЕЛИКА ГРАДИЛИШТА

Студенти пете године Грађевинског факултета обили су у оквиру своје седмодневне научне екскурзије многа наша велика градилишта.

Прошли смо већ Врандук, око нас пружају се високе босанске планине пуне шума, а испод њих котрља се река Босна сва мутна од последњих киша. Дох улазимо у модерни, скоро грађену железничку станицу Зенице, до мало час пуни неизвесности у погледу времена сада смо ведри као и небо изнад нас. На улици се још срећу локве од недавне кише која као да се постарала да уништи прашину овде не тако ретку. На десној страни града из високих димњака кућа дим, а још даље назиру се конструкције објеката који се граде.

ПУТ ЈЕДНОГ ИНГОТА

Пре подне је одређено за разгледање жељезаре у Зеници. Прво улазимо у високу пола довршену челичну халу. Специјална дизалица са великом спретношћу изручује у дрвено-бело ужарену пећ сандуке пуне старог гвожђа. За то време радници својим лопатама убацију руду и остале потребне састојке у горују масу. Овде се лије челик. Осећа се топлота на супрот свежих која допире споља. Све је механизовано. Велики кранови по којима се креће покретна дизалица клижу дуж хале и са невероватном лакоћом спуштају и подижу вагончице из горњег дела просторије у приземље и обрнуто. За сада у овом новом делу жељезаре раде две пећи, док ће трећа ускоро да проради.

Ужарена жељезна маса излива се у калупе (кочиле) где се хлади. После стврдњавања добијају се велике сливене масе непређеног челика које се зову инготи. Један кран извлачи из калупа ову охлађену, но још увек врућу масу, око које трепери ваздух од велике топлоте, и убације у вагонете који ће одвући инготе на нову обраду. Свега два до три човека, за неколико минута претварају масиван ингот у дугачку танку шипку. Дрвено ужарено жељезо пролази кроз ваљке који се обрћу. Доњи и горњи ваљак је непомичан, а средњи се диже и спушта док се ингот тани. После неколико пролаза ингота кроз те ваљке којима управља само један радник, добија се жељени облик шипке. Она креће даље где се сече и шаље на прераду у шине и разне профиле. Сви смо уморни од слабо проспавања ноћи и од преподневног ходања. Остављамо радни део Зенице пун дима, лупе и машина и разбијаног материјала. Прозлазимо поред модерних малих станбених зграда чија околина још није стигла да овом делу града да културан и пријатан облик.

НОВО КОРИТО

Прелазимо виселим мостом Босну и приближавамо се новој Зеници, месту где је до пре неколико година била пражна пољана. Пуну грађевинског материјала, довршених и тек започетих грађевинских објеката, масивних бетонских темеља који се истичу својом гломазношћу, прекрива део земљишта са три стране овицењеног реком Босном. Са четврте стране стоји празно корито тек прокопаном које чека још коју недељу па да овим новим путем протекне брза и бучна, подивљала но и припитомљена Босна.

— Овде се гради око 300 нових објеката. Ни набројати их не би могли тако лако — објашњава нам главни инжењер Швабић.

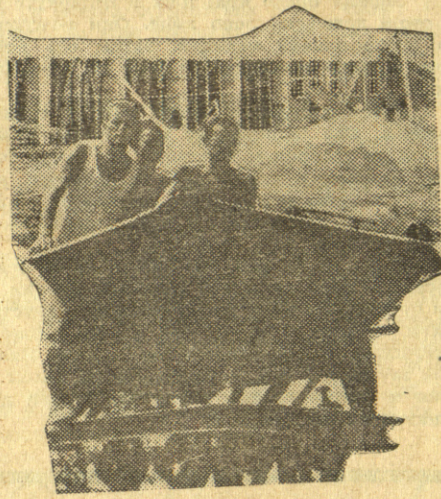
Токзавана челична Влунинг-хала која је својом дужином од 400 метара једна од највећих наших хала, а по својој намени код нас јединствена, биће ваљаница за обликовање жељезних предмета. Под кровом је око половина хале, а у осталим деловима врши се монтажа гвоzdене скелетне конструкције. Карактеристични су масивни и дубоки темељи машина које ће овде да раде. Враћајући се пролазимо поред тек изграђене високе пећи. Она је сва од жељеза док су јој армирано бетонски темељи огромни.

На читавом овом простору се ради. Свуда се нешто подиже. Неке хале чекају само кровну конструкцију, на другима се бетонирају стубови. Све то говори о величини радова који се овде изводе и о великим перспективама наше привреде.

ПЕТСПРАТНИЦА У БРДУ

Ручамо у малом пријатно и културно уређеном ресторану који је смештен у самом центру „нове“ Јабланице. Наиме, тај мали центар са домом културе, продавницама и са две-три зграде грађен је почетком радова на овој хидроелектрани. Како је текла изградња, расла је и Јабланица, нова, модерна издигнућа и овај крај из своје вековне заосталости.

Прелазимо привременим дрвеним мостом бучну Неретву. Пред нама је велики тунел који нас води у дубину масива. По дну тунела пружају се ласке између заосталих локви воде. Спољна светлост осећа се све слабије. У даљини сија сијалица, а поред нас више се карбитна лампа једног радника који нас води. Улазимо у велику машинску салу. То је срце будуће централе. У њој ће бити смештено шест турбина. Сва је избетонирана, а у њој ће се изградити велика машинска зграда величине једне петоспратнице дуге 114 ме-

тара, а високе 35. Крећемо се по скелама које су прави мостићи. Изнад нас високо је плафон, а дубоко доле под пун дрвеног материјала. Са једне стране налазе се отвори кроз које ће два тунела дуга преко 2000 метара довести воду. На другој страни зида налазе се отвори за каблове који ће одводити електричну енергију. У полумраку халом туго одјекује лупа компресора, а кад он умукне чује се само шиптање ваздуха под притиском. Излазимо кроз један од три отвора за оловод воде у корито Неретве.

Већ се спушта мрак када смо изишли из тога огромног „кртичака“ створеног људском руком. Дугачки тунели, високи водостани, огромна сала, преображавају ову планину. Ток Неретве промениће своје вековно корито, а Јабланица ће преобратити овај заостали крај.

ВЕШТАЧКА ПРЕПРЕКА

Рано се будимо, јер у седам сати треба да смо на композицији шљунка која ће нас одвести до бране. Напољу је свеже и доста облачно. Починје да пада ситна киша, која се у току нашега пута претвара у снажан плусак. Скупљили смо се у своје капуће, док воз „Јури“ кричувавом пругом. Киша плушти, а Неретва ниже нас бесно кучи и ваља се у свом кориту. То траје неколико минута, а затим се кроз појаси, недалеко од бране, скидамо са воза.

Десетак километара од Јабланице налази се брана. Она ће да затвори корито Неретве и тиме створити велико језеро које ће се протезати од Коњица. Иза тога језера одводиће се вода тунелима кроз планину до турбина. И сама жељезничка пруга биће потопљена. Зато се већ гради нова на већој висини. Да би могла да издржи велики притисак воде, брана је огромних димензија. Дуж своје висине од близу 80 метара она се ослања на обалне стене. Дебљина бране је просечно 10-15 метара. Гради се у бетону. Сада се још увек помоћу дизалица изводи бетонирање на висини од преко 60 метара.

„ИГЛА“

Последња тачка нашега пута је Светозарево. На многе од нас је овај град учинио врло леп утисак својим травњацима, цвећем и малим парком поред нове зграде гимназије.

Цело јутро пада ситна киша. Укрцавамо се у аутобус Фабрике каблова у Светозарево и после петнаестак минута војне полублатвавим друмом стижемо на градилиште. Руководилац радова на овој деоници, инжењер Едмунд Балгач, објашњава нам систем конструкције које се овде изводе.

— Све што овде видите, сви ти стубови подигнути су у току овога лета. Десетак маја ове године овде је још било равно поље, а данас је изграђен скелет за 14 хала. Велику помоћ су нам пружиле омладинске радне бригаде које су примале на себе и најтеже радове.

Карактеристика ове конструкције је у томе што је она монтажна, а ради се са преднапрећутим и утегнутим бетоном. Сви елементи: стубови, кровни носачи и остале греде лију се на земљи у посебно изграђеним лименим калупима. После стврдњавања издижу се горе на потребну висину и постављају на одређено место. За обављање тога посла потребна је и одговарајућа дизалица, јер су носачи тежки и до дванаест тона. Велика дизалица, такзовани Волф-кран, није у стању да тај посао обави. За то служи један танак решеткаст челични стуб назван „игла“ који се ослања на бетонирани темељ, а причвршћен је са шест челичних ужади. „Игла“ може да се нагибе на разне стране и обрће око своје осовине и на тај начин издиже и врло тешке греде и поставља их на своја места.

Враћамо се натраг за Београд нишким брзим. Читали смо раније о овим објектима, а слушали смо о њима и у школи. Но, треба све то обћи да би се добила јасна слика о њиховој величини. Треба све то погледати.

Јоза ТУЦАКОВ

Испод токова нашег аутомобила протизало је бескрајно платно друма који спаја Рашку са Новим Паровом. За нама је остајао, или нас сусустизао, засипајући нас, облак, прашина, оне обилне пращине наших лоших друмова. Жељано и жедно смо посматрали реку Рашку, која је протизала неколико метара испод нас, жедећи да бар стопала замочимо у њену прозирну воду. Било је то августовско пре подне суво и топло, а на нама и у нама све онако карактеристично трома и лежерно, тако да су и мисли замочиле да се кондензују у једну целићу, у један облик и смишљао. Па ипак, тло је будило асоцијације, а ова размисљања... Успут су нам говорили: „Пазите, опасна је то крај... Знате, традиција...“ Причали су нам легенде о одметњацима, а ми их лаковерно слушамо. А и у Београду смо имали прилику да чујемо како су многи службеници одбијали премештај, а дипломирани студенти постављања ако су она била везана за тло овог краја. И сада, то око нас, то испред нас био је Санџак — Санџак фама.

Кажу, да многи од нас, људи, теже ка дивљијо слабијег отпора, да се њоме крећу; кажу да смо често, или најчешће опортунни, плашљиви пред непознатим, неодлучни пред отрудним. Затим, да признајемо за дужности првенствено оне које смо сами себи као такве изабрали и предодредили, другим речима, дајемо приоритет својим над општим интересима. И све нам ово у први мах изгледа логично и природно, што смо такви — као сви разговори које сами са собом водимо, и као све констатације које сами доносимо. Јер, ипак сами себе најбоље и схватамо, и разумемо, — и оправдавамо. Онда није никакво чудо што смо такви.

— Пазите, овај штимутинг ће нам требати, лирски делује: употребимо га за једну секвенцу — чуо се глас филмског режисера Скригина, чија је опсервација била у акцији и усред подневних жега познатих жега овога лета.

Прошли су расклиманате воденице урамљене сентименталним врбама и „штимутинг“ око њих, а ја сам наставио свој неми монолог.

Ипак, човек не може и не сме онако изоловано, суво и субјективно да резонује о стварима, околностима и чињеницама. Смешна је та егцентричност, одређивати себе у простору, па тек простор око себе. Онда изгледа да све постоји ради нас, а не ми ради нечега. У томе би и био смисао наше га постојања: доказати да постојимо и да смо постојали, и закон наших односа и дужности: колико се мање будеш бринуо о себи толико ће се више о теби бринути. То је закон заједнице и друштва које нас је створило и које стварамо. То је смер васпитања које полази од претпоставке заједничког живота и које у стогу прати коначне квенце ове претпоставке сматрајући човека као друштвено биће. Данас је већ заблуда да постоји појединца у сваком удару пулса нашег чајиндивидуалнијег живота куца духовно као и физички живот целине. Дакле, човек је биће заједнице, „друштвени човек“ — како би Маркс казао. Нису ли ојда и једни и смешни, гледају из нашег угла, угла данашњице, сви они учауренаши који вегетирају и трају у атмосфери своје ускотрудности и себичности?

Испред нас се друм наставао узаном новопазарском улицом, а дрворед јабланова редовима бело окречених кућа, чије су полумрачне просторије шкићиле кроз мале прозорчиће затворене изукрштаним филаретама. У очи су падале си-

гурне капије и високи зидови који су онемогућавали наше радознале погледе. Оно нас су се углавном кретали бели кечџи, фесови и шајкаче — и лепришале шалваре. Многе жене овде још увек истински тивно заклањају лице марамима, а мушкарци свугде нађу времена да седе сатима и причају... причају. Све је овде у жанру, и карактеристично и типично: ниске кућице, гуни зидови, витка минарета, пращаве улице, коре од лубеница, пријатан мирис лепиња, ројеви мушцица по изложима апотека, прљаве млекаре, трони покрети инертне невиталности — и широко, доброћудни осмеси. А тако неадекватно

пасторчад занемаривана и запостављана, најнеравноправнија у и онако неравнотрпаној заједници. Тадашња неправичност у подели обрасовања постала је рефлекс неподносиљих супротности, које су ондашњи друштвени организам делиле на класе и непријатељске тачке. Али са променом економских и друштвених односа мењају се и морални прописи и морални идеал. И тако ми данас имамо своју етику, свој егзитивни идеал, а тиме и свој начин васпитања који одговара материјалним потребама и друштвеним нужностима нашега доба. Ако наше естетско око врећа то неки кућерак шућурен уз модер-

Интересантно, слушали смо о некој дивљини, а за нас је овај крај имао толико питомости, толико поезије. И реко где су нас људи тако усрдно сусретали.

Санџак — то није појам који ујасаса, још мање фама која миифицира (то је конструкција уско националистичких аверзија и реакционарних екзитивности). Санџак — то су бела клубад стада по обронцима заталасаних профила плашине, то су плодне, готово неомеђене, доминанце Шилтара и Срба, то су запенушени набујале воде које ће покретати хидроцентрале, то су ненарушени крајољци из романтичних прича, то су монументалне силуете Сопохана, Турђених стубова, импозантних минарета, које крију у себи призвуке далеке прошлости; то су још неомалтерисане опеке назидане до кровова двоспратница станбених блокова и фабричних хала; — дајкако, то је и мемљив мирис усливљене традиције који ће исклапити на струјању наших прећућа и залагања. Никола СТАНКОВИЋ

Р. Миленковић: Сељанка

делују понеки качкет, шещир или хаљина. Да ли су то елементи који развијају егзитивни штимутинг овога поднеба? Или су то спољна обележја једне манифестације сукоба прстивречности? Да, на овом тлу се сукобила два доба дијаметрално супротна једна према другом. На овоме тлу где се још увек треба борити са традицијом конзервативних навика и схватања и тенденцијом неке доброћудне статичности. Ако још негде у нашој земљи постоји област у којој изазито доминира наслеђе прошлости са свим оним својим негативним атрибутима у погледу схватања и начина живота, једно од тих је и Санџак. И баш због тога су у овим крајевима и наше дужности веће.

Врло добро знамо шта нам је био „мираз“ прошлости и са чиме је била приморана нова народна власт да се бори. То смо проживели и гроживљујемо, у томе смо по неким и учествовали и учествујемо, али, нажалост, многи од нас се врти у скученом кругу свога дохвата шаке, не жељећи, или бојећи се да корњакне из њега. А зар није потребна идеја сваког од нас понаособ да би се остварило оно што се започело? Зар колективне проблеме не решава цео колектив? И нисмо ли ми сви чланови тога колектива? Нису ли и све наше дужности уско везане за њега? Дужност — то није појам који пружа могућности за теоретисање, те је аксиом који дефинише и истовремено афирмише самога себе. Дужност је оно што се од нас тражи, дужност је тамо где смо потребни. А овим крајевима који су одувек били

вишеспратници на београдским булеварима, зашто наше савести не би врећала немарност према једном крају наше земље који има исто толико права да коракне стазом општег прогреса. Утолико пре што се овде ради о људима који жељено очекују — и лекаре и просветне раднике и инжењере и квалификоване стручњаке, и све оне који би могли да им помогну. Иако су наше дужности у садашњости и садашњици, онда оне нису статично везане за простор и место, оне су тамо где смо потребни.

— Видите, овде је народ помало влоран, можда неповезив, али зато добар и одан — жељео је млади лекар Поповић, кога смо били упознали, да нам објасни менталитет људи овога краја. Ја сам задовољан што сам овде, имам широке могућности за практичан рад, а У-слово смо дужни сами да стварамо. То је наш дуг према заједници, према држави; што се мене лично тиче и према стипендији која ми је омогућила да postanем оно што сам. Свакоме од нас се поверава по нешто, а ми смо дужни да оправдамо то поверење.

Насилили смо и на младе инжењере и техничаре који су нам с поносом показивали систем хидроцентрале на извору Рашке на коме раде. Из тих људи је зрачила ведрина расположенога, енергија самопоуздања и стварања — и задовољство остварених успеха. „Велика је то сатисфакција моћи сагледати резултате свога труда, и то још у овако монументалним димензијама, када знате да сте почели од графичких планова и шематских нацрта...“ — уверавао нас је надзорни инжењер.

ИЗ АЛБУМА МЛАДИХ УМЕТНИКА

Марко Крсмановић: Моја баба

ПРЕД ФУТБАЛСКИ СУСРЕТ СА ЕГИПТОМ

СТУДЕНТИ САСТАВЉАЈУ ДРЖАВНИ ТИМ

Југославија побеђује са 4:1, прогностичао је Стева Милић ст. прва — Јоцић на листи свих учесника анкете — Вукас на левом крилу

Државни тим је већ састављен. Футбалски савез га је објавио. Међутим и студенти Београда дали су преко редакције „Народни студент“ своје мишљење, како они сматрају да државна репрезентација може у овом тренутку да изгледа. Многи нису у форми, појединци не долазе у обзир јер тога дана играју у својим тимовима. Редакција је спровела анкету и добила приличан број одговора. Објављујемо само оне најкарактеристичније, чији се предлози углавном слажу. Ово је став само појединца. Многи су узимали у обзир играче „Звезде“ и „Партизана“, ма да они не долазе у обзир. Њихов став је: „Партизан“ игра прилично слабу утакмицу са Њишким „Радничким“, а да „Звезда“ може и са неколико резерви да победи „Сарајево“. Коначан састав према мишљењу студената врло мало се разликује од тима који је већ састављен. Ипак ми ћемо преко нашег листа овај тим предложити: Футбалског савезу јер — утакмица се игра 2. новембра.

Цветковић — Кокеза, Брокета — Љуштица, Милованов, Бошков — Цинцијевски, Јоцић, Вукас, Матошић, Бутковић.

Саша Веселиновић ст. прва, сматра да „стари“ треба да играју, јер ипак игра репрезентација Југославије. Његов предлог је мало чудан: Стојановић — Станковић, Хорват — Чајковски, Дикић, Бошков — Вукас.

Студент филозофије Бранислав Давидовић пише нам о „свом“ саставу: Цветковић — Савовић (Војводина), Радић — Давидовић, Милованов, Љуштица — Буквић, Чонч, Антић, Јоцић, Хмељница. Јоцић на левој полутли? Мало чудно — али то је став Давидовића. Раде Дангубић, студент техничке школе, предлаже: Беара — Кокеза,

Редакција „Народни студент“ спровела је анкету студентима Београда, поводом састава наше државне репрезентације за сусрет са Египтом. Од ових предлога узети су у обзир играчи који су студенти најчешће узимали у обзир. И од њих је састављена репрезентација.

Ма да је тим већ састављен, ми га ипак доносимо као предлог београдских студената: ЦВЕТКОВИЋ — КОКЕЗА, БРОКЕТА — ДАВИДОВИЋ, МИЛОВАНОВ, БОШКОВ — РАЈКОВ, ЈОЦИЋ, РУДИНСКИ, ЦОКИЋ, ВУКАС. Резерве: Беара, Љуштица, Бутковић.

косављевић, Јоцић, Вукас, Бобек, Зебец.

Објашњење које је дао: „Бане Вукосављевић може да игра и на десном крилу, а Хорват је бољи на беку“.

Од студената стоматолозије, Милосава Мирковића, примили смо следећи предлог: Беара — Кокеза, Ристић (Војв.) — Љуштица, Милованов, Бошков — Рајков, Јоцић, Вукас, Цокић, Хмељница. Следило је и објашњење:

„Избор играча је донекле тежи него што се мислило. Многи клубови располажу са играчима прилично високе вредности. Највеће грешке се могу учинити у саставу навале. Ако се не оствари њена кохезија, и ако се пет играча доведу из пет клубова, доћи ће у питање висока победа. Биће велика штета ако Вукас не буде водио навалу, тада би се изгубило у динамички и расположено. Његов најоцијиднији заменик био би Рудински, али под условом да га на левој полутли помозже Такач. У обзир нисам узимао играче „Диплама“, јер мислим да ће се за то време налазити у Швајцарској.“

Синиша Миловановић, студ. техничке и члан управе „Техничара“, упутио је свој предлог тима са напоменом, да би најрадије саставио репрезентацију од играча из вишеразредних тимова: Цветковић (Васић) — Кокеза, Брокета — Давидовић, Милованов, Бошков — Рајков, Јоцић, Рудински, Антић, Вукас.

Војислав Благоић, студент грађевине пете године са још два друга пише: „Наш предлог је: Цветковић — Одановић, Брокета — Давидовић, Милованов, Бошков — Рајков, Јоцић, Рудински, Цокић, Бутковић“. Љубовић Живковић, такође студент грађевине пете године: Беара — Кокеза, Брокета — Бошков, Милованов, Живковић — Рајков, Јоцић, Рудински, Вукас, Бутковић. Милосављевић Миодраг, није ставио са кога је факултета, али је послао свој предлог: Беара — Кокеза, Приковић — Давидовић, Милованов, Брокета — Рајков, Јоцић, Рудински, Љуштиновић, Вукас.

Ево још једног са технике, Бојкидара Бурића, са предлогом:

Радић — Давидовић, Милованов, Бошков — Рајков, Јоцић, Рудински, Цокић, Вукас.

Нису нам само студенти писали. Међу писцима нашли смо и једно које шаље Ивица Бордош, ученик осмог разреда гимназије из Панчева. Ево његовог састава: Беара — Кокеза, Брокета — Давидовић, Милованов, Бошков — Рајков, Јоцић, Рудински, Чонч, Вукас.

Слободан Чубрило, ст. филозофије у треће године: Цветковић — Кокеза, Брокета — Давидовић, Милованов, Бошков — Рајков, Јоцић, Рудински, Цокић, Вукас. Чубрило је послао чак и резерве: Тасић, Дворнић, Љуштица.

Богдан Марган, ст. Природно-математичког факултета и члан рукометне секције „Диплама“ из Панчева дао је следећи тим: Васић — Кокеза, Ристић (Војв.) — Бошков, Милованов, Љуштица — Рајков, Јоцић, Рудински, Цокић, Вукас. Војкидар Кићовић, ст. математике, послао је свој предлог државног тима: Беара — Кокеза, Брокета

РЕКОРДЕР БЕЗ КОНКУРЕНЦИЈЕ

У групи петнаестогодишњих дечака који су одмах после ослобођења у новосадском Дому културе долазили на часове гимнастике ни по чему се није одвајао један мали црномањаст гимнастичар. Он се убрјао у ону групу слабије развијених малишана. Вежбао је заједно са осталима, а умео је најбоље да прескаче „коња“. Имао је добар одраз и био је еластичан.

Сасвим случајно постао је Милаков атлетичар место гимнастичар, како је то сам раније желео. Са своја три друга покушао је да скаче с мотком. Били су то први, сасвим ниски скокови — нешто преко метар

и по —но сасвим довољни да заинтересују младог скакача. И од тада почео је редовно да тренира. На јуниорском првенству државе 16 маја 1947 године постигао је први свој званични резултат. Била је то за почетак врло добра висина — 290 см.

„Свакако Олимпијада“

При скакању са мотком напрекну се сви мишићи скакача. Руке о које се ослања скакачево читаво тело имају исту, ако не и већу, функцију као ноге које дају велику брзину и одраз да би се могао извести висок скок. Није само гимнастика била предуслов да би се Милаков развио у скакача високих вредности. Још као дечак од десет година он је врло често звонио у звона. У току четири године несвесно је тренирао своје руке оспособљавајући их за велики напор. И највероватније захваљујући баш томе он је успео да у порном вежбом постигне резултате које је ретко ко надмашно.

На питање: које му је такмичење најбоље у сећању, Милаков је без преомишљања одговорио:

— Свакако Олимпијада!

То је у његовој краткој спорској каријери било највеће међународно такмичење. Ту се он први пут пласирао као тринаести скакач с мотком међу најбољим светским скакачима.

21. пут преко 4 метра

Није мали број људи чије су очи тако често посматрале онај део стадиона где се налазила летва на висини од преко 4 метра, који су тако жељиво очекивали да овај млади скакач прескочи висину државног и свог личног рекорда. И неколико пута у току ове године имали су љубитељи атикети прилике да дуготрајним плескањем поздраве обарање нашег рекорда у скоку с мотком. А рекордер је био још те како сретан. Зар се може заборавити са коликим је одушевљењем овај иначе тих, мيران и скроман младић одмах по обарању рекорда на митингу поводом 30 годишњице наше атикети, скочио из песка и са неколико салта по зеленом пољу дао израза својој радости.

— Најдража ми је последња победа када сам у Загребу победио Кнеза и тиме и ја допринео нашој укупној победи над Италијанима — изјављује Милаков.

Студије и спорт

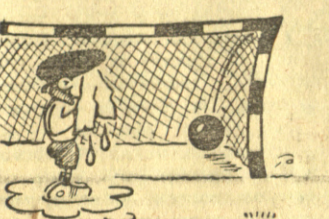
Милаков је данас на трећој години студија ДИФ-а. И поред тога што је изгубио доста времена спремајући се за Олимпијаду и друга такмичења, он има само два заостала и-

Милаков, члан „Црвене звезде“

Ту су неки од предлога Београдских студената. Они су дали своје мишљење. Интересантна је једна ствар. Сви без изузетка, сви учесници анкете, ставили су на месту десне полутке Јоцића из ВСК-а, док се Рајко Митић није појавио ни на једном листићу. Да ли то можда значи да је Рајко добио замену већ сада, или је само моментална форма узрок. Верујемо да је ипак моментална криза код Рајка и да ће он опет стехи поверење публике, посебно студената. Ипак, има добру замену, студенти су 100 од сто за Јоцића. Затим следе Милованов и Бошков, који ниједан није успео да се приближи Јоцићу. Даље би дошли Кокеза, Рајков, Беара, Вукас, Давидовић, Цветковић, Брокета, Љуштица, Бутковић, Цокић, Црковић, Васић, Стојановић, Чајковски II, Хорват, Ристић, Хмељница, Антић, Радић, Белен, Зекковић, Цинцијевски, Матошић, Станковић, Чајковски I, Дикић, Вукосављевић, Бобек, Зебец, Дворнић, Одановић, Живковић, Љуштиновић, Савовић.

Зоран ДИМИТРИЈЕВИЋ

Зоран ДИМИТРИЈЕВИЋ

Једно поподне код веслача

Иако је прошло већ неколико месеци откако је основан Веслачки клуб „Студент“, до сада се врло мало чуло о њему и његовом раду. Решили смо да их обиђемо и да видимо шта су до сада урадили и какве су им перспективе.

Среда је. Пошли смо на Саву пут купатила „Железничар“ пошто смо чули да су им просторије у његовом склопу. Нисмо дуго лутали. Каква срећа за нас - имали су тренинг. (Доцније смо сазнали да тренирају понедвоским, средом и петком поподне). Било их је прилично на окупу. Једна група је пролазила испред хаџара, други су били на сплаву, трећи су се свлачили. У оној тишини која влада на Сави откако је престала сезона купања, ова живост одаје неку чудну, свечану, атмосферу, каква се може наћи само тамо где су људи, ослободивши се свакодневних брига, посетили пар часова свом личном задовољству. Ово су све студенти и сваки има на нешто да мисли да се о нечему брине.

Приђосмо групи код чамца. Објаснисмо им зашто смо дошли и они нас упутише на под председника клуба друга Матића. Био је на сплаву и објашњавао нешто групи око себе. Насмејао се кад нас је видео (неко га је већ обавестио о нашем доласку) и без много објашњења изашао у сусрет нашој молби, да нам каже пар речи о досадашњем раду Клуба.

— Од оснивања Клуба прошло је тек шест месеци. То је исувише кратко раздобље да би се могло говорити о некој значајној делатности, а поготову о резултатима тога рада. Ипак, успели смо да још на почетку лета обезбедимо пловни парк, хаџар, свлачионице и сплав, тако да су чланови могли да излазе на воду. — Да то је тачно, али вероватно сте имали неких проблема у раду.

ТЕНИСКО ПРВЕНСТВО

Од 30. X. до 2. XI. ове године одржаће се појединачно тениско првенство за студенте и студенткиње Београдског универзитета, великих школа и академија.

Позивају се сви заинтересовани да се пријаве на игралишту тениског клуба „Црвена Звезда“ на Тапмајдану, где ће се првенство и одржати најкасније на дан такмичења један сат пре почетка.

Почетак такмичења је у 9 часова. Одбор за организацију тениског првенства

ОДРЖАНА ЈЕ ГОДИШЊА СКУПШТИНА ФОТО-КЛУБА ТВШ

У недељу је одржана годишња скупштина фото-клуба „Стив Наумов“ ТВШ. На скупштини је узело учешћа око 80 чланова клуба. Клуб има фото секције: Грађевинског, Архитектонског, Техничког и Геолошког факултета. Секције су самостално радиле и показале релативно добре резултате. У томе је највише успеха имала секција Грађевинског факултета. Преко лета, клуб је са својим члановима, у саставу бригаа свих факултета Школе учествовао на радним акцијама. Универзитетски одбор Народне технике, у ову сврху, указао је клубу велику помоћ у материјалу.

У прошлој години положило је „А“ теџа фото аматера 73 студената. Клуб је издао четири фото кронике. Хронике клуба и секција обухватале су рад студената на факултету и у Савезу, војном маневру, демонстрацијама поводом неправедног одлука о Трусту, радним акцијама и др. За претстојећу Универзитетску изложбу фотографије пријавило је учешће преко 20 чланова клуба.

После реферата Управе клуба, реизборне комисије и испрпне дискусије одлучено је да се на основу

Приликом недавне посете Грчкој, група београдских планинара пошла се на Митикас, највиши врх Олимпа

рада секција и клуба, клуб расформиран и од досадашњих секција формирају самостални клубови. Иницијатива досадашњег клуба подељена се новоформираним клубовима.

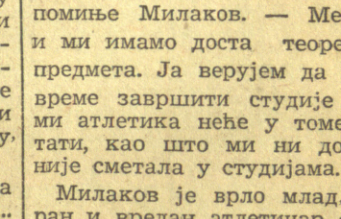
На крају су изабрани делегати за Универзитетску конференцију Народне технике и истакнутим члановима подељене награде у облику материјала. Ж. П.

ни. Сада се поставља пред Управу као најважнији задатак да повећа број чланова. Упоредо с тим треба већ сада мислити на стварање повољнијих материјалних услова, који ће омогућити што већем броју студената да се бави овим лепим и здравим спортом. Још увек је малом броју студената познато да постоји Студентски веслачки клуб „СТУДЕНТ“. То није чудно. Клуб је почео са радом при крају школске године. Већина их је отишла кућама, многи на радне акције и на одмор. Тек сада, са почетком рада на Универзитету, можемо да кажемо да ће почети стварна активност.

Претстојећа годишња скупштина Клуба требало би да послужу што већем популаризацију веслачког спорта међу студентима. Надамо се да ће тако и бити. — Хвала!..... — Хтео бих, извините још нешто да напоменем. Међу члановима је владао спортски дух, другарство и дисциплина. Верујем да ће тако бити и у будуће кад се број чланова повећа. Само ће тако наш Клуб моћи да одговори својим задацима. Такав рад моћи ће да послужи као пример и потстанке студенте и других универзитета да оснују веслачке клубове, разуме се тамо где за то постоје основни услови и потреба за овим спортом.

Пошто смо се у разговору мало дуже задржали, главни тренер је већ постао нерстрпљив, пошто екипе треба да иду на воду. Да не би више сметали стали смо у страну и посматрали ту младост, снагу, живот.

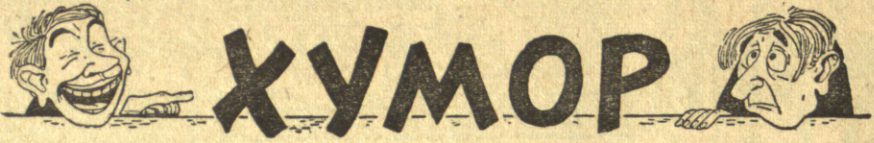
Неколико чамца један за другим „изашоше на воду“ и.... завладала је тишина. — Да ли нам можете нешто рећи о непосредним задацима клуба? — Са садашњим решењем задовољене су прве и најжитније потребе. Клуб је почео да „живи“. Али са овим резултатима не можемо бити задовољ-

спсти, која ће још у току ове године полагати.

— Многи мисле да се на ДИФ-у не мора учити. — Напомиње Милаков. — Међутим и ми имамо доста теоретских предмета. Ја верујем да ћу на време завршити студије и да ми атикача неће у томе сметати, као што ми ни до сада није сметала у студијама.

Милаков је врло млад, упоран и вредан атлетичар са неспорним способностима. Он се ове године поново сматра нашим четвртим атлетичарем на ранг листи најбољих. Он има све услове за даље напредовање и ми му и у будуће желимо успеха како у студијама тако и на спорском пољу.

ХУМОР

Писмо бруцошу

Кажу бог је непогрешив! Па ипак сваки од нас, на свом примеру се незнано пута уверио да идије тако. И богу се дешавају крупни пропусти у раду, али несрећа је у том што он није самосталан и што своје грешке не исправља.

Колико је људи зажелело да буду инжењери, лекари, ветеринари, професори... и на крају то је остала само жеља. Па, нису они криви што не знају математику, што су нежни те не могу да издрже секцирање, што се боје животиња, што немају смисла за педагогију. Многи је таквих примера. Један од њих је и мој пријатељ Душко. Уписао се човек на Академију за позоришну уметност. И то с правом. Уме да говори (стручно се то каже: има добар орган), издржао је прописан стаж на трећој галерији, сви га развођеници, чак и благајник господин Аца, познају као „позоришног човека“. Потребни квалитети су дакле ту... но ипак деценио му се кисе. Пао је на контролном испиту на крају прве године. Али, он се одмах снашао. Прешао у ДИФ и сада је друга година. Нема шта испусти. Из два скока „наћи себе“ и погодити „мисли и жеље“ господина бога... па то је сензација.

Али има и таквих који су већ на трећом, четвртном скоку... и никако да пронађу своје богом-дане склоности. Ето, опет један мој пријатељ Драган мења већ трећи факултет. После „успешних“ студија у гимназији он се најпре уписао на Правни факултет. Није успео ни један семестар да састави, па је већ приметио да је рођен за Музичку академију. Е, у њој се, бога ми, задржао пуне две године. Успео је да положи три испита из прве године, то за њега претставља велики успех. Несрећа је што се са тиме не слаже Правилник о полагању испита, те је био „принуђен“ да оде на ВПШ. У тим комбинацијама, пао је у оскудицу времена, те матне претње војног отсека није могао парирати, и после игре од 36 месеца предао животну партију... Сад се с правом питамо: Куд ли ће душа господина бога? Но, не треба ни ми да грешимо душу, можда свевишњи није ни предвидео да Драган заврши гимназију. Ко зна зашта га је он одредио? Ах та његова кадровска политика!

Али није то све Свемогући отац као да се плаши да људима да склоности за више ствари. Сигурно се боји да га не смакну. Ето, многим људима дао је изразиту па-

мет и ништа више. А то данас није довољно. Требало је да се таквим да и смисао за уметност. Рецимо, само да имају леп глас и способност за фолклор. Без тога се не може у културно-уметничко друштво које одлази у иностранство. Човеку дође да плаче, кад присуствује аудицијама у „Вранку Крестановићу“ и „Доли Рибару“. Видиш га, красан младић (очигледно и паметан чим је дошао на аудицију) прави делија. Из њега просто избија снага, а најжалост и лош глас. Мало је таквих који су примљени, њима сви завиде. Неки већ мисле да они имају пасош у цепу.

Свуда, на испитима по факултетима, на оним аудицијама свуда човек види велику неправду, коју чини један узурпатор, кога је неко, не зна се зашто, назвао свевишњим, премудрим, свемогућим, господом богом. Па зар је то милосрдни отац! (Ко зна, можда је она народна пословица: „Отац ко' колац“ од тога и потекла).

Због оваквог стања, одржана је пре извесног времена конференција ових несрећника. Критеријум за избор делегата био је толико висок, да је мој пријатељ Драган имао право присуства, само као посматрач са саветодавним правом гласа. Конференција је показала једнодушност делегата по свим питањима. Провокаторски испит једног делегата, који је због небудности сталеза изабран, оштро је осуђен и једногласно му је одузет мандат. Он је у свом говору, покушао да скрене конференцију

са правилног пута, убацијући једну крајње реакционарну мисао: „Да је можда требало мало боље учити“...

После живе дискусије донесена је резолуција у којој се између осталог каже:

...Да је кадровска политика свевишег оца крајње реакционарна и да ако се овако настави, многи делегати неће моћи да наставе школовање, јер су све факултете већ променили...

...Због тога конференција осуђује досадашње стање захтева:

- 1. Да се одмах пошаље помоћ угроженим друговима у виду спремљених испита.
- 2. Да се кадровска политика, због неспособности господа бога, преда у надлежност секретаријату, који је изабран на конференцији. Новоствореном телу ставља се у задатак да нарочито пажњу и помоћ пружи пријатељима ове конференције.

Конференција једнодушно осуђује став војних отсека, који су показали крајњу неадекватност, захтевајући да сви који не дају испите одмах иду у војску.

Она, не може, а да не ода захвалност Правном факултету, који се показао крајње предисрећљив према свим нашим колегама.

Слободан ТУЛАКОВ

Сигурно је слушао песме у обradi, па баца ово плоче.

★
Професор: Кажите ми где се налази Кореја?
Бак: Негде између Америке и Совјетског Савеза.

Хеликоптер и ја

Лица: Хеликоптер Дуго-рени, из породице колекториста моторних; главно занимање: дочаравање радне атмосфере у студентским собама; место становања: небо над студентским градом.

Ја, прво лице јединине личне, пардон Јоца, студент Југ. књижевности: висина 199 см., од тога две трећине отпада на моје ноге (ово сам написао да не би сажаљевали кад сазнате да станујем на петом спрату, назвао Предвође Раја, Имам намеру да пређем на астрономију.

Ако продужим и даље о себи, рећи ћете да превизишности „несмртно крило моје сујете“ (М. Павловић „87 песама“), и зато да вам испричам како сам се упознао са хеликоптером и како ме је то познаниство скупо коштало.

Тог јутра на небу (које ми је, узгред буди речено, ближе него земља) нису кружиле само чавке; уз умилно зујање појавио се и хеликоптер. Погледао сам га немарно јер особене неке изглед нисам волео. Шта с тим што има пропелер горе и што може да се спусти на кров (ово последње може и петомоје бабе). Кажем, примио сам га хладно, али се он ни мало није нашао у врећу и даље је зујао

звур-р-р. Тако првог дана, другог, па не знам ни ја кога, док једном мењајући по падежима неку именицу која се свршава на з нисам уклатио себе како уместо наставаку зујем попут хеликоптера з... з...з. То ме је натерало да се замислим. „Хм, па он утиче на мене“, а ја знате, ценим оне који су то у стању. И као знак тога уважења почео сам да га мењам по падежима. Кад сам изрекао пети падеж: о хеликоптеру, као да ме је послужао и населио се ветле у мојој глави. Од тада све моје мисли биле су везане за њега. Тако, на пример, мој колега каже: „Одрађемо се вукући утаљ чак на пети спрат“. А ја одмах надовезујем: „Замисли да нам је овај репоња; наговариш кабинину утљем и за час си крај нашег балкона“.

Идеје су повлачиле једна другу као таксе при уласку. Чак се и моја сављарења упуледа та тако земљаска мисао; како искористити хеликоптер? Колико би ми он Труда уштедео! Не бих више морао пред женским блоком да звидим ому познату: „Ли си бол срца мог“, уосталом то сад звиде сви мушки становници града и јадна Вера (моја девојка) искриви врат гледајући пут Бежанске Косе.

Што је најважније тај хеликоптер спасао би ме од непријатних сцена. Ево једне од многих свакодневних: стајао сам у мраку и звикао Ве—е—ра. Очас се сваки балкон окитио са по једном Вером. У страху од неког материјализованог одзива склонио сам се у улаз и слушао. Како ме све нису звале! Те Војо (тај је морао да причека док његова девојка очисти ципеле) па Кале (он је био мало срећнији: док нађе бон за вечеру, одмах ће доћи). Шта ми све нису обећавали? „Чекај десет, петнаест и тако даље заборава“, а ја сам све време сав устрептао очекивао да чујем љупки гласић: „Сад ћу ја Јоца, одмах!“; то је било доволно да заборавим да то за мене значи пола сата тапкања по блату испред зграде. За то време једна скромна девојка учила ме да звидим како се не би више дрео.

Најзад ми је стигла утешна мисао: „Са хеликоптером било би све дружичје. Неколико окрећаја елисе и ја већ лебдим крај њеног балкона, пружам јој китицу првих љубичица; она се смешка и за узврат ми даје исперане панталоне, затим се смешнио обоје. И хеликоптер зуји јаче (обешешак један и он је задовољан“. Тако сањарим

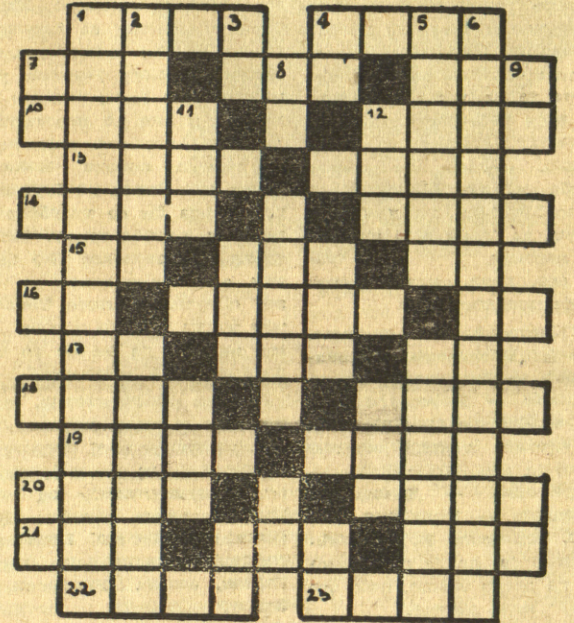
док сам у соби, али на доњим спратовима мислим реалније. Чак сам и Управном одбору дома молбу написао: „Вудући да три аутобуса који ће бар по ступцима „Народног студента“ саобраћати за потребе Студентског града вреде колико и један хеликоптер, предлажем да се горе наведени употребити за превоз студената. У ту сврху треба организovati аеродром на крову и направити специјалне корпе за путничке. Првенство тре бало би да имају студенти Медицинске велике школе, пошто је она најдаље, а затим они са Филозофског, (то због мене).“

Предлог ми нису усвојили. Јуче сам морао а автобусом на испит. Пошто сам професора задивно својим знањем, добио сам да измењам по падежима једну именицу мушког рода. И разуме се мењао сам хеликоптер. На несрећу (ово можете да ми верујете) нисам се сетио шестог падежа и... затим сам се вратио опет автобусом. Тамо се водио разговор о хеликоптеру. Сва знао сам тајну његовог упориот зујања над нашим тлавама: пилотова девојка стањује у женском блоку Студентског града.

Још нешто, у дому ме сви зову Јоца „Хеликоптер“.

Јоца „Хеликоптер“

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

Водоравно: 1. Име нашег књижевника и познатог филмског критичара, 4. Материјалне наелектрисане честице, 7. Личност из Шекспирове драме, госпођица (енглески), грчка колонија на острву Вису основана од сиракушког војсковође Дионисија око 390 г. пре н. е., 10. Напад, 12. Узан тркачки чамац, 13. Ватра, начин покривања просторија путем испуштања опека, 14. Висораван у Азији, варошица у подножју Фрушке Горе на Дунаву, 15. Прилог за место (енгл.), махунаста једногодишња биљка, или (енгл.), 16. Члан за средњи род у итал. језику, одељење за жене код муслимана, пакао, 17. Потврдна одлука, физиономија, иницијали једног од наших најистакнутијих социјалистичких вођа (из 1891—1914), 18. Марка француског аутомобила место познато из корејског рата, 19. Име младог америчког филмског глумца (пореклом из племена дресера слонове), главни град и туристичко средиште у Ителанду (Швајц.), 20. Српско мушко име, група тонове коју доби-

јемо равномерном поделом једног низа тонова, 21. Чуло вида, необујен, област у Немачкој, 22. Птица пливачица северних мора, 23. Радиоактивни хемиски елемент.

Усправно: 1. Име познатог италијанског редитеља неореалистичких филмова, 2. Јак ветар, име познатог француског књижевника романичара, 3. Практична јединица отпора, феничанско божанство, хемиски знак за барјуд, 4. Иницијали познатог руског песника, и греч одбране фудбалског тима, илдиски новац, 5. Име италијанског виртуоза на виолини, раван кров, 6. Име познате према балерине (жене Сергеја Јесењина), 7. Члан женског рода у италијанском језику, хемиски знак за молибден, 8. Хемиски знак за иридијум, име познатог француског алпинисте Херцога, хемиски знак за родезијум, 9. Иницијали једног француског романистица, иницијали нашег јунака из II устанка погинулог на Љубићу, 11. Град у Норманији и обадвојица, 12. Лична збирна землица, тенискерски термин.

СТУДЕНТИ,

Не пропустите прилику да се свим потребним уџбеницима снабдете у продавницама

„НАУЧНЕ КЊИГЕ“

ИЗДАВАЧКОГ ПРЕДУЗЕЋА НР СРБИЈЕ

које се налазе на Техничкој великој школи, Медицинској великој школи, Ветеринарском, Правном и Пољопривредно шумарском факултету.

У Вашем је интересу да се снабдете уџбеницима у овим продавницама по специјалним студентским ценама које су за 15—25 од сто ниже од цена у књижарској мрежи.